وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

د قرآن تجوید

Ketabton.com

ترتیب کوونکی : زاهدالله ابراهیم زی

کال: ۱۳۹۶-۱۱-۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تجوید دعلم تعریف او اهمیت

۱ –د تجوید تعریف:

تجوید په لغت کې تحسین (ښه او ښایسته کولو) ته وایي په اصطلاح کې عبارت دی له اداء کولو د هر توري (حرف) پخپل مخرج (ځای د اداء) کې، د آدابو او صفاتو له مراعاتولو سره.

۲ –د تجوید دعلم موضوع یا هدف:

د قرآن لوستل په صحي توګه لکه څنګه به چې رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته قرآن کریم لوستلو،یعنی د قرائت د احکامو حفاظت کول لکه: ادغام ، اظهار ، اقلاب ، اخفاء ، مد ، غُنه په خپل ځای کې عملي شي او حروف له خپل مخرج څخه ادا شي یعنې د تجوید د ټولو احکامو په نظر کې نیولو سره د قرآن کریم واضح لوستل دي.

د تجوید د زده کړې حکم:

د تجوید د علم زده کړه پر مسلمانانو باندې فرض کفایي ده ، یعني که ځینې کسان یې حاصل کړي د نورو غاړه ورباندې خلاصیږي او که ټول یې ترک کړي ټول پرې ګناه کار کېږي.

مګر په تجوید باندې عمل کول یا د تجوید تطبیق په قرائت کې پر هر مسلمان نارینه او ښځینه فرض عین دی.

یری أکثر علماء التجوید أن تعلم التجوید فرض کفایة علی المسلمین ، إذا قام به البعض سقط الإثم عن الباقین، وإن لم یقم به أحد أثموا جمیعا.

أما العمل به، أي تطبیق أحکام التجوید أثناء القراءة، ففرض عین علی کل مکلَّف (برنامج الأحکام التجوید– براویة حفص عن عاصم.)

۳ –د تجوید اهمیت:

د قرآن کریم لوستل په داسې ډول چې له غلطیو مخنیوی وشي یعنی د تجوید د احکامو مراعاتول، که د تجوید احکام مراعات نشي نو لحن مینځ ته راځي او لحن په دوه ډوله دی.

په قرائت کې لحن (غلطي):

په قرائت کې لحن (غلطي) په دوه ډوله ده : لحن جلي او لحن خفي.

۱ –جلي لحن:

داسې ښکاره غلطي ده چې د کلمې په معنی کې بدلون رامینځ ته شي لکه په لاندې حالاتو کې:

الف) : د یوه حرف بدلیدل پر بل حرف باندې مثلاً د "ثاء" حرف په "سین" سره تلفظ یا د "ذال" حرف په "زاء" سره تلفظ کول، داسې چې حرف له خپل مخرج څخه ادا نشي دا یوه ښکاره غلطي ده.

ب) : د کلمې د حروفو یو حرف کمول لکه "هُمُ الْخَاسِرُونَ" داسې لوستل "**هُمُ الْخَاسِرُن**" د "و" حرف څرګند نه کړي.

ج) : په حرکاتو کې بدلون (زور ، زیر ،پیښ) مثلاً د "یُوصَلَ" په کلمه کې " یُوصَلُ" د لام حرف د زور پر ځای پیښ تلفظ شي.

د) : یوه کلمه داسې تلفظ شي چې د هغه د حروفو په تعداد کې زیاتوالی راشي ، د مثال په ډول "الحمدلله" د "دال" حرف د پیښ او د "ها"حرف زبر داسې اوچت تلفظ شي چې د "واو" یا "یاء" آواز ترې پیدا شي لکه: په «الحمد» کې د "دال" حرف پیښ دومره کش کړ شي چې «واو» تلفظ شي لکه : الحمدو.

د جلي لحن مرتکب کیدل حرام دي او په ځینو ځایونو کې د هغه له کبله معنا بدلیږي او لمونځ فاسدیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خفي لحن:

خفي لحن (پټه غلطي) د هغو قواعدو پرېښودل چې د تورو د ښایست سره اړه لري.

مثلاً هر کله چې د "را" حرف زور یا پیښ ولري " را" ډکه لوستل کیږي او که خوک هغه باریکه ولولي پټه غلطي بلل کیږي، یا دا چې په کوم ځای کې اخفاء یا اظهار ونه شي ، او یا دا چې په یوه کلمه کې ادغام کیږي ادغام ونه شي بلکې د ادغام پر ځای اظهار تر سره شي ، چې په پورته صورتونو کې خفي لحن مینځه راځي او داسې کول مکروه دي ځان ساتل ورځخه پکار دي.

نوټ : د حرف «را» احکام ، اظهار ، ادغام او نورو احکامو تفصیل وروسته را روان دی.

د حروفو مخرجونه(مخارج)

مخارج د مخرج جمع ده او مخرج د وتلو ځای ته وایې.

د تجوید د علم په اصطلاح کې مخرج هغه ځای دی کوم چې توری یا حرف ورځخه ادا کیږي.

مخرجونه عموماً په دوه ډوله دي .

- اجمالی مخرجونه
- تفصیلي مخرجونه

اجمالي مخرجونه پنځه دي:

الحلق (ستونی).

اللسان (ژبه).

الشفتان (شونډې).

الخیشوم (د پزې آخري برخه).

الجوف (د خولې تشی).

د تفصیلي مخرجونو په شمیر کې د علماء کرامو تر مینځ اختلاف دی :

لومړی قول : د جمهورو قرآء کرامو په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر اوولس (۱۷) دی.

دوهم قول : د سیبیویه او الشاطبي په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱٦) دی ځکه چې د هغوی په نزد «جوف» مخرج نه دی.

دریم قول : د قراء په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱۴) دی ځکه د هغه په نزد «جوف» مخرج نه دی او همدارنگه د «لام، راء ، نون» مخرج یو بولي.

راجح او جمهور قول دا دی چې د حروفو د مخرجونو شمیر اوولس (۱۷) دی چې ان شاء الله په تفصیل سره به بیان شي.

مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه وپیژنو **لمړی باید د یوه حرف د مخرج د ادا کولو طریقه زده کړو هغه داسې ده کله چې د یوه حرف مخرج معلوموو لومړی همغه حرف ساکنوو(زور ، زبر او پیښ یې لرې کوو) او یوه زور لرونکې همزه ورباندې داخلوو هر چېرې چې آواز ختم شي همغه د حرف مخرج دی.**

مثلًا که زور لرونکې همزه (اَ) پرساکنه ب (بْ) داخله کړو نو (اَبْ) ترې جوړیږي ،او کله یې چې تلفظ کړو نو معلومیږي چې د (ب) مخرج د دواړو شونډو ترمینځ دی کله چې سره ولگیږي.

مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه بیان کړو لومړی باید د ژبې برخې او د غاښونو نومونه او تفصیل بیان کړو ځکه ځو پورې چې د ژبې برخې او غاښونه ونه پیژندل شي تر هغه پورې د مخارجو پیژندل گران دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

أقسام اللسان (د ژبې برخې او ډولونه):

أقصى اللسان (د ژبې آخري برخه).

وسط اللسان (د ژبې منځنۍ برخه).

حافة اللسان (د ژبې اړخ).

طرف اللسان (د ژبې باندنۍ برخه)

رأس اللسان (ژبې سر يا څوکه).

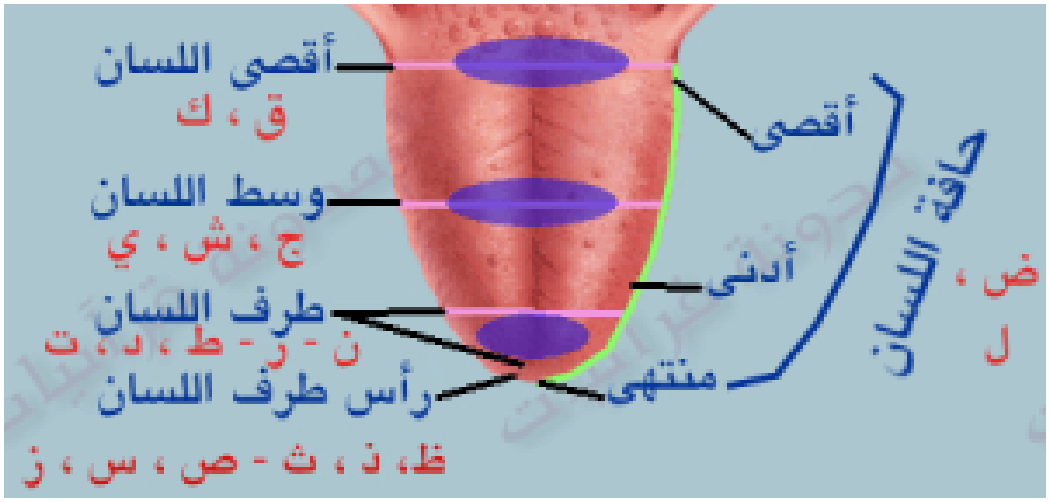

(c) ketabton.com: The Digital Library

الأسنان(غاښونــــه):

د بالغ انسان د غاښونو شمیر زیاتره (۳۲) وي چې (۱٦) یې په پورتنۍ او (۱٦) په لاندینۍ زامه کې ځای لري.

غاښونه عموماً پر څلورو برخو ویشل شوي دي(ثنایا ، رباعیات ، انیاب ، اضراس).

۱ –ثنایا غاښونه : مخامخ څلور غاښونه دي چې پورته یې ثنایا علیا او کښته ته یې ثنایا سفلی بلل کیږي او ټول څلور کیږي چې دوه یې پورته اودوه یې ښکته موقعیت لري.

۲ –رباعي(یا رباعیات) غاښونه: د ثنایا غاښونو تر څنګ چې یو ښي اړخ ته او بل هم کیڼ اړخ ته واقع وي دوه په پاسنۍ ژامه او دوه په لاندینۍ ژامه کې موقعیت لري چې ټول څلور کیږي.

۳ –انیاب غاښونه : د رباعي غاښونو ښي او کیڼ اړخ ته دوه پورته او دوه کښته غاښونه دي چې ټول څلور کیږي (ناب په عربي کې نېښ یا میخ شکله ته وایي یعنې ډیر تیز یا تیره غاښونه دي.

۴ –اضراس غاښونه: اضراس شل غاښونه دي چې لس یې په پورته ژامه کې او لس یې په ښکته ژامه کې موقعیت لري چې پر دریو برخو ویشل شوي دي:

الف) ضواحک: ضواحک څلورغاښونه دي چې د انیابو په څنګ کې موقعیت لري (دوه یی پورته اودوه یی ښکته دي).

ب) طواحن : طواحن د ضواحکو په څنګ کې دولس (۱۲) غاښونه دي چې شپږ یې پورته اوشپږ یې ښکته موقعیت لري چې دا غاښونه د ژرندې دغاښونو په نامه هم یادیږي.

ج) نواجذ : نواجذ څلور آخري غاښونه دي چی د طواحنو په څنګ کی موقعیت لري دوه یی پورته اودوه یی ښکته دي.

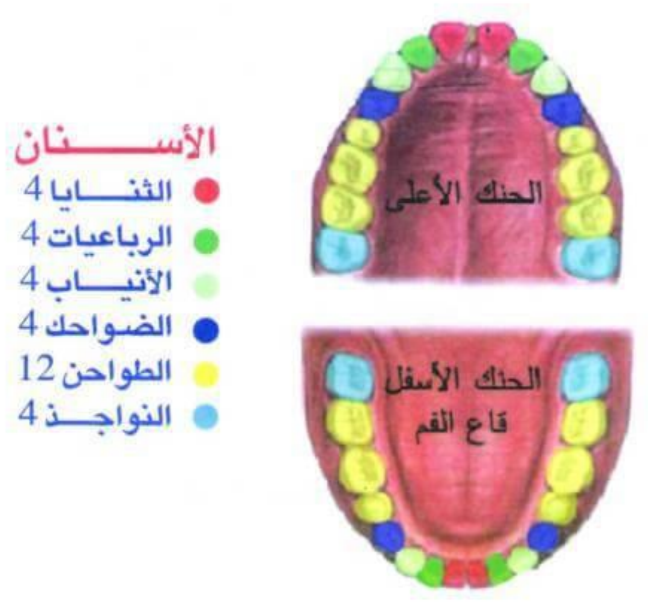

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورو مخارج

په تیر درس کې د ژبې د حصو او غابښونو بیان وشو چې د مخارجو د پیژندو لپاره مهم دي ، اوس د حروفو مخارج په تفصلي ډول بیانیږي:

اول: الحلق (ستونی):

په حلق کې درې مخرجونه دي (د حلق پیل، وسط یا د حلق منځ ، د حلق پای).

له ستوني یا حلق څخه شپږ حروف په لاندې ډول ادا کیږي:

د حلق له شروع یا اولي برخې څخه یعني د خولې له طرفه "غ "او "خ "ادا کیږي لکه: (أغْ) (أخْ).

د حلق له منځنۍ برخې څخه "ع "او "ح "ادا کیږي لکه: (أعْ) (أحْ).

د حلق له آخري برخې څخه یعنی د سینې له طرفه "همزه "او "ها "ادا کیږي لکه (أءْ) (أهْ)ــ

پدې هکله یو شاعر داسې وایي:

حرف حلقی شش بود ای باوفا   همزه ها وعین حا وغین وخا

دوهم: اللسان(ژبه):

په ژبه کې لس مخرجونه دي چې ۱۸ حروف ورڅخه ادا کیږي.

۱ ــد"ق "مخرج:

کله چې د ژبې پای یا آخره برخه له نرم تالو سره ولګیږي د "ق "توری ادا کیږي.

۲ ــد "ک" مخرج:

د "ک "مخرج هم د"ق" په څير د ژبې پای له تالو سره لګیدو سره تلفظ کیږي مګر دومره توپیر دی چې د قاف له مخرج څخه لږ بیرون د خولې طرف ته او د هغه د تلفظ پر مهال کوچنۍ ژبه آزاده وي او د ژبې په پای پورې نه سریښیږي.

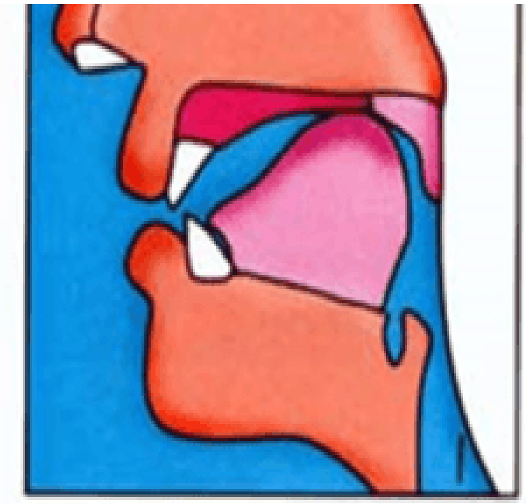

(ك)

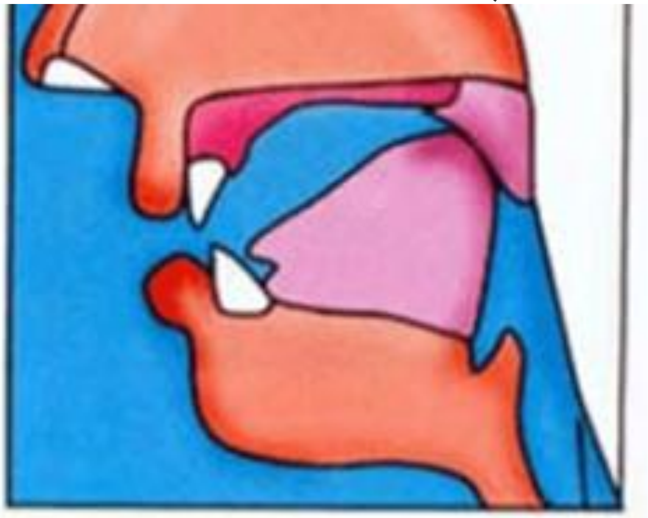

(ق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ –د ”ض ” مخرج:

کله چې د ژبې يو اړخ له ښي يا چپ طرف پاس اضراس غاښونو له داخلي ديوال يا څنګ سره ولګول شي د ”ض ”توری تلفظ کيږي،البته له چپې خوا څخه يې ادا کول آسانه دي.

مګر له ښی خوا څخه يې ادا کول زيات دی.

إحدى حافتي اللسان مع ما يحاذيها من الأضراس العليا: ومنه يخرج أدق حروف العربية نطقا وهو حرف الضاد (ض). وخروج الضاد من حافة اللسان اليسرى أسهل وأكثر استعمالا من الحافة اليمنى (برنامج الاحكام التجويد).

خو پام بايد وشي چې ض د ”ظ” او ”ذ” په څير ادا نه شي.

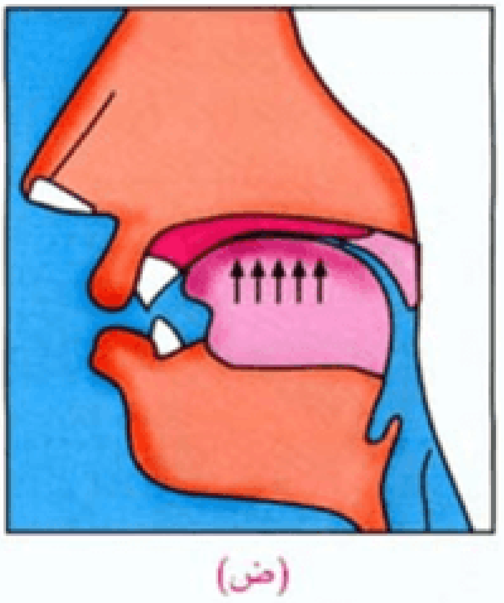

۴ –د ”ل ”مخرج:

کله چې د ژبې بيروني برخه يا «طرف اللسان» د پاس ثناياغاښونو له تالو سره ولګول شي د”ل ”توری ادا کيږي.

مخرج لام ، طرف اللسان مع أطراف الثنيا العليا (كيف تحفظ القرآن /دوكتور مصطفى مراد.(

او ځينې علماء کرام وايي : کله چې د ژبې بيرونی طرف يا د ژبې اړخ د پاسنيو ثنايا ، انياب ، رباعي او ضاحک له تالو سره ولګول شي د ”ل” توری ادا کيږي.

إحدى حافتي اللسان (أو كلتاهما) مع ما يحاذيها من لثة الأسنان العليا (لثة الضاحكين والنابين والرباعيتين والثنيتين): ويخرج منه حرف اللام) ل).(برنامج الأحكام التجويد).

۵ –د ”ن ”مخرج:

کله چې د لام د مخرج نه لږ کښته د ژبې بيرونۍ برخه (چی په عربی کې ورته طرف لسان او په فارسي کې ورته نوک زبان وايي) د پاس تالو سره د ثنايا ، رباعياتو غاښونو مخامخ ولګول شي د ”ن ”توری اداکيږي.

٦ –د ”ر ”مخرج:

کله چې د ژبې نوک يا طرف لسان او د هغه د شاه څه برخه د پاس غاښونو (ثنايا ، رباعياتو) د تالو سره ولګول شي د ”ر ”توری ادا کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ –د "د،ت، ط "مخرج:

کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له بیخ سره ولګیږي د "د" ، "ت "او"ط "توري ادا کیږي ،خو دومره توپیر شته چې د" ط " حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د "دال" او"تا" حروف تش یا باریک ادا کیږي.

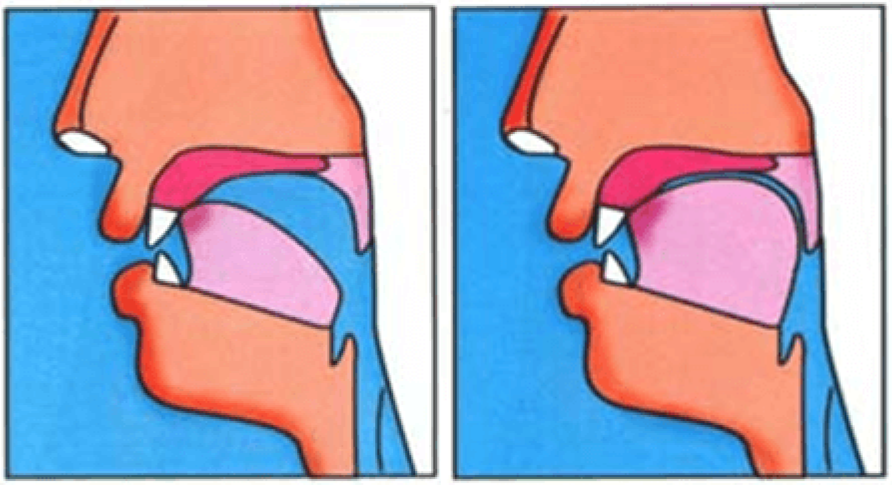

(ط) (ت،د)

۸ –د"ذ،ث ،ظ "مخرج:

کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له څوکې(سر) سره ولګیږي د) ذ،ث ، ظ (حروف ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې د " ظ " حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د " ذال " او" ثا " حروف تش یا باریک ادا کیږي.

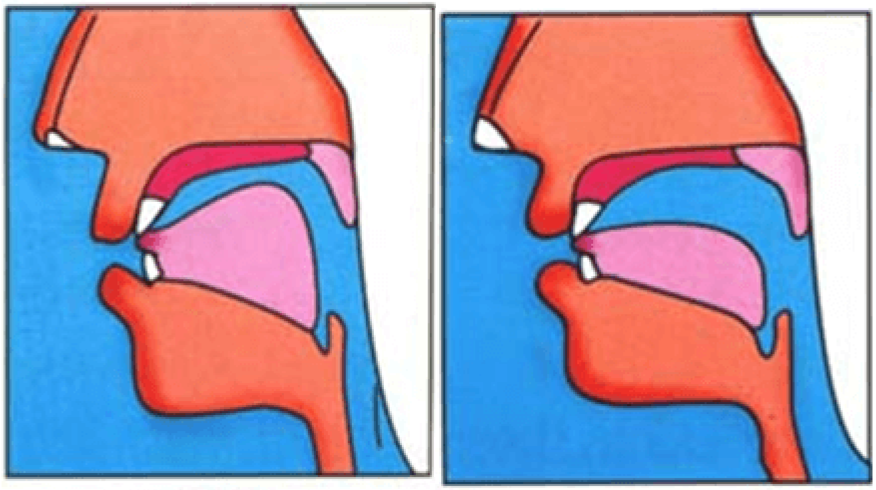

(ث،ذ) (ظ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ –د"س،ز،ص "مخرج:

کله چې د ژبې څوکه د لاندنیو ثنایاوو د داخل طرف سره ولګول شي نو د" ز،س،ص "توري ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې د" ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کیږي او د " ز " او" س " حروف تش یا باریک ادا کیږي.

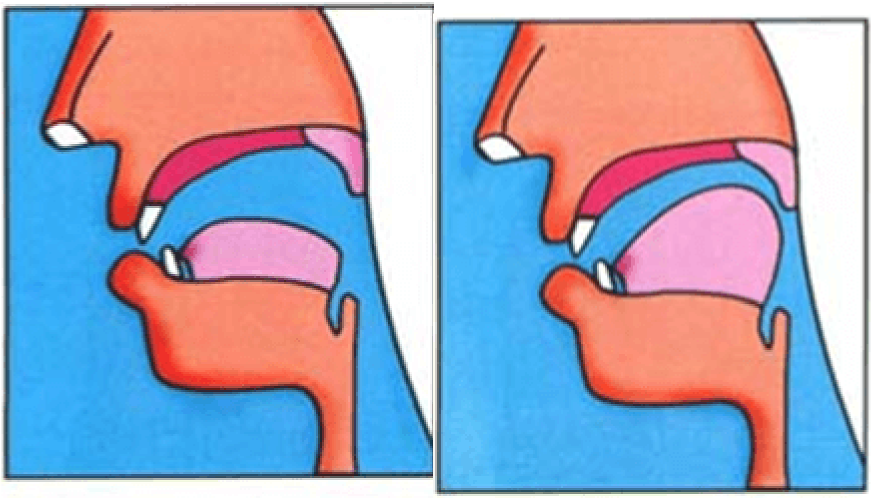

(زس) (ص)

۱۰ –د"ج،ش،ي "مخرج:

کله چې د ژبې منځنۍ برخه د د پاس تالو سره ولګیږي نو د "ج ، ش،ي" توري تلفظ کیږي.

او دلته د «ي» د حرف څخه غیر مدي «ي» مطلب ده.

دریم: شونډې

په شونډوکښې دوه مخرجونه دي: د "ف" مخرج او د" ب، م، و "مخرج چې څلور توري په لاندې ډول ورڅخه ادا کیږي:

۱ –کله چې پاسنۍ او لاندینۍ شونډې سره ولګیږي د "ب" او "م" توري ادا کیږي خو دومره توپیر شته چې "ب" د شونډو له لاندې (داخل) طرف څخه او "م" د شونډو له وچ(اندنۍ) طرف څخه ادا کیږي او د "م" په ادا کولو د خیشوم مخرج هم برخه اخلي.

او کله چې دواړه شونډې د ګل د غوټۍ په څیر راغونډې شي او سره ونه لګول شي بې مده "و" ادا کیږي.

۳ –کله چې د لاندینۍ شونډې ګیډه د پورته ثنایا غاښونو له څوکو سره ولګول شي د " ف" توری ادا کیږي.

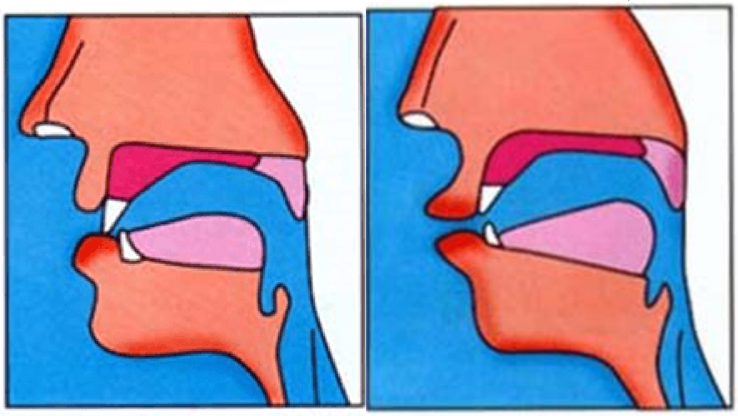

(ف) (و)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: خيشوم (دپوزي بيخ يا دپوزي آخره برخه).

له خيشوم څخه غنه ادا کيږي(غنه هغه آوازته وايي چې د غرخه له آواز سره مشابه وي يعني کله چې غرخه خپل بچې ته آواز کوي نو آواز يې له غنى سره مشابه وي) ، کله چې نون اوميم مشدد واقع شي نو او يا غنه لرونکى ادغام مينځته راشي ، غنه ادا کيږي.

پنځم : جوف (د خولې داخلي خاليګاه).

له دغه ځاى څخه درى مد لرونکي توري ادا کيږي.

١" –و" کله چې ساکن وي او له هغه څخه مخکې حرف پيښ ولري لکه "المغضُوْب"

" –2ى" کله چې ساکنه وي او مخکې حرف يې زير ولري لکه " نستعِيْن"

" –3الف" کله چې ساکن وي او له هغې مخکې حرف زور ولري لکه " قَاْلَ. "

چې بنه مثال يې(نُوْحِيْهَا) دى.

د مخارجو د لنډيز جدول

شميره	عام مخرج	د مخارجو شمير	خاص مخرج	الحروف توري	مسلسل نمبر
١	الحلق (ستونى)	١	اقص الحلق (د ستوني آخري برخه)	ء ، ها	١
		٢	وسط حلق (د ستوني مينځنې برخه)	ع،ح	٢
		٣	أدنى الحلق (د ستوني لومړۍ برخه)	غ،خ	٣
٢	اللسان ژبه	١	اقصى اللسان (کله چې د ژبې پاى د نرم تالو سره ولګول شي).	ق	۴
		٢	د «ق» د مخرج سره نږدې لږ د خولې د باندې طرف ته.	ک	۵
		٣	وسط اللسان (کله چې د ژبې مينځنۍ برخه د مقابل تالو سره ولګول شي).	ج،ش،ى	٦
		۴	حافة اللسان (کله چې د ژبې يواړخ له ښي يا چپ طرف پاس اضراس غاښونو د داخلي ديوال سره ولګول شي).	ض	٧
		۵	طرف اللسان(کله چې د ژبې څوکه د پاس د ثنايا غاښونود تالو سره ولګول شي).	ل	٨
		٦	طرف اللسان (کله چې د ژبې څوکه د پاس ثنايا ،رباعياتو د تالوسره ولګول).	ن	٩
		٧	طرف اللسان (کله چې د ژبې څوکه د پاس تالوسره د رباعياتو اوثناياوو غاښونو مينځ کښى ولګول شي).	ر	١٠
		٨	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له بيخ سره ولګيږي).	د،ت،ط	١١

(c) ketabton.com: The Digital Library

		٩	طرف اللسان (كله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له خوكې (سر) سره ولګيږي).	ث،ذ ، ظ	١٢
		١٠	رأس اللسان (كله چې د ژبې څوكه د لاندنيو ثناياوود داخلي طرف سره ولګيږي).	س،ص،ز	١٣
٣	الشفتان شونډې	١	مابين الشفتين (كله چې پاسنۍ او لاندينۍ شونډې سره ولګيږي).	ب،م ،و	١۴
		٢	كله چې لاندې شونډه د پاس غاښونو سره ولګول شي.	ف	١۵
۴	جوف د خولې تشې	١	الجوف (د خولې تشې څخه راوځي)	ا،و ،ي	١٦
۵	الانف پوزه		الخيشوم (د پوزې له پيخ څخه راوځي).	غنه	١٧

تمرين :

١ –د قصى اللسان د ژبې كومه برخه ده او ددې برخې څخه كوم حروف ادا كيږي ؟

٢ –د (ضاد) د حرف مخرج بيان كړئ او د (ظاء او ذال) حروفو د ادا كولو سره يې څه فرق دى.

٣ –د (ذال) د حرف مخرج بيان كړئ او د (زاء) د حرف سره په ادا كولو كې څه توپير لري ؟

۴ –د (حاء) او (هاء) د حروفو په ادا كولو كې څه فرق دى ؟

۵ –د (سين) او (صاد) د حروفو په ادا كولو كې څه فرق دى ؟

٦ –د (طاء) مخرج كوم دى او (تاء) سره كوم فرق لري او كه نه ؟

د ساكن نون او تنوين احكام

ساكن نون هغه دى چې حركت (زور،زير او پيښ) ونه لري يعنې غږوندى واله "نْ" دى او تنوين دوه زورونه ،دوه زيرونه او دوه پيښونو (ـً ـٍ ـٌ) ته وايي.

ساكن نون او تنوين څلور احكام لري چې عبارت دي له: ادغام ،اقلاب ،اخفاء او اظهار.

١ –ادغام:

ادغام په لغت كې د يو څيز په بل څيز كې داخلولو ته ويل كيږي.

او دعلم تجويد په اصطلاح كې كله چې د ساكن نون يا تنوين څخه وروسته د "يرملون" (ى،ر،م،ل،و،ن) د تورو څخه كوم يو تورى راشي نو هلته ادغام كيږي او دا ډول ادغام دوه ډوله دى: الف: غنه لرونكى . ب: بې غنى ادغام.

الف : غنه لرونكى ادغام:

كله چې د ساكن نون يا تنوين څخه وروسته د يمنو (ى،م،ن،و) له تورو څخه كوم تورى راشي غنه لرونكى ادغام پكې كيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب : بې غنی ادغام :

کله چې د ساکن نون یا تنوین ځخه وروسته د لر (ل،ر) کوم یو توری راشي بې غنې ادغام پکې کیږي.

دغُنه لرونکي ادغام مثالونه :

»ي : «مَنْ يَهْدي ــ آيَةً يُعْرِضُوا

»م : «مِنْ مالٍ ــ قرارٍمَکين

»و : «مَنْ وُجِدَ ــ يَوْمَئِذٍ واجِفَةٌ

»ن : «عَنْ نَفْسٍ ــ الى شَيءٍ نُکُرٍ

د بې غُني ادغام مثالونه :

»ل : «اِنْ لَبِثْتُمْ ــ مَتاعاً لَکُمْ

»ر : «مِنْ رَبِّکُمْ ــ مَثَلاً رَجُلاً.

استثناءات:

۱ –د ادغام لپاره دا شرط دی چې مدغم به په یو کلمه کې او مدغم فیه به په بله کلمه کې وي مګر که چېرې په یوه کلمه کې وي هلته اظهار مطلق تر سره کیږي او په قرآنکریم کې څلور ځایونه داسې دي لکه»: الدنيا، صنوان، قنوان، بنيان .«

۲ –کله چې په ساکن نون او میم وقف وشي نو اظهار مطلق واجب دی.

۳ –ځیني ځایونه د نون ساکن او تنوین له قواعدو ځخه مستثنی دي لکه] : يس * وَالْقُرْآنِ الْحَکِيمِ [،]ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ[.

د امام شاطبي په نزد د وصل په حالت د سین نون (یس) کې او همدارنګه دوهم آیت شریف کې حرف نون کې اظهار تر سره کیږي.

په عمومي توګه د ادغام اقسام:

د صرفیانو په اصطلاح کې که دوه همجنس توري په یوه کلمه کې په پر له پسې توګه راشي په داسې حال کې چې لومړی یې ساکن او دوهم متحرک وي نو ادغام مینځ ته راځي لومړی توری په دوهم کې مدغم کیږي او دا ډول ادغام په درې ډوله دی:

۱ –د جنسینو ادغام:

که دوه توري له یوجنس (یو مخرج) ځخه په یوه کلمه کې په پرله پسې توګه راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کیږي چې دېته د جنسینو ادغام ویل کیږي لکه:

قَدْتَّبَيَّنَ – اِرْکَبْ مَّعَنَا – يَلْهَثْ ذّلِکَ – وَدَّت طَّآئِفَةٌ.

په پورته مثالونو کې د (دال ، تاء) ، (باء ، میم) ، (ثاء ، ذال) او (تاء ، طاء) حروف له یو مخرج ځخه دي چې یو په بل کې مدغم شوي او د ادغام نښه یې شد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ –د مثلينو ادغام:

که دوه يوشان توري په يوه کلمه کې په پرله پسې ډول راشي چې اول يې ساکن او دوهم يې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې ديته د مثلينو ادغام وايي : لکه:

فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ – وَقَد دَّخَلُواْ – وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِباً

۳ –د متقاربينو ادغام:

که دوه داسې توري په يوه کلمه کښې پرله پسې راشي چې مخرجونه يې سره نژدې وي پداسې ډول چې اول يې ساکن او دوهم يې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې ديته د متقاربينو ادغام ويل کيږي لکه.

ساکن (قاف) په (کاف) کې چې مخرجونه يې سره لنډ دي لکه:

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّاء مَّهِينٍ.

ساکن (لام) په (راء) کې : [وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْما]

ساکن (نون) په (راء) کې لکه : [أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ]

لاندې حالات ورڅخه مستثنی دي ځکه چې دلته سکته ادا کيږي:

[كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ] (سوره: المتففين).

[وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ] (سوره : القيامة)

قاعده : د هغه ادغام چې لومړی توری يې ساکن او دوهم متحرک وي حکم واجب دی.

لکه: فاضرب بعصاک الحجر

قاعده : که د متماثلينو په ادغام کې لومړی او دوهم توری دواړه متحرک وي نو هلته ادغام کول جايز دي لکه:« لاتأمنا» چې په اصل کې «لاتأمننا» ؤ د عاصم رحمه الله په نزد جايز ادغام په ټول قرآن کې همدا يو ځای د لاتأمنا په کلمه کې دی.

او که چېرته لومړی توری متحرک او دوهم ساکن وي هلته ادغام کول منع دي لکه يغضضن دا ځکه چې لومړی توری قوی متحرک دی او دوهم توری چې ساکن دی ضعيف دی چې د ادغام تحمل نلري.

د ادغام په وجه د ادغام دوهم توری ځني وخت په مکمل ډول له مينځه ځي او د ځينو آواز پاتې کيږي چه دوه قسمه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کامل ادغام:

هغه ادغام دی چې کله دوه توري چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي مدغم شي تر ادغام وروسته د لومړي توري د تلفظ کولو هيڅ اثر پاتی نه شي لکه:

أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا –مِّن رَّبِّهِمْ

ليدل کيږي چې د (تاء) لفظاً او صفتاً نه تلفظ کيږي

يا لکه:

أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ

دا ډول ادغام په قرآنکريم کې په مشدد ډول ښودل شوی وي .

ناقص ادغام:

د دوو تورو داسې ادغام چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي تر ادغام وروسته د لومړي ذاتاً څه اثر پاتې ولې صفت يې باقي وي ،يا په بل عبارت کله چې لومړی حرف د يو څو صفاتو سره په دوهم حرف کې مدغم شي ديته ناقص ادغام وايي.

مثال:

وَمَا لَهُم مِّنَ اللّهِ مِن وَاقٍ ، مَن يَقُولُ

ليدل کيږي چې نون په (واو) او (ياء) مدغم شوی دی مګر د غنې صفت يې پر ځای پاتې دی چې داسې تلفظ کيږي:

مِـ ن ـوَاق

مـ ن ـيَقُول

اقلاب ، اظهار او اخفاء

اقلاب:

اقلاب لغتاً يو څيز په بل څيز بدلولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون او يا تنوين څخه وروسته د "ب" توری په کومه کلمه کې راشي نو تنوين يا ساکن نون په واړه ميم بدليږي او غنه پکې ضروري وي.

مثال: مِنْ بَعْدِ – سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اظهار:

اظهار په لغت کې ښرګندولو ته وايي ،او د علم تجويد په اصطلاح کې د دوه تورو جلا کول دي ،داسې چې د ساکن نون او تنوين ښخه وروسته د حلقی حروفو (ء،ه ،ع،ح، غ ،خ) ښخه یو توری راشي ،ساکن نون يا تنوين اظهاريږي یعنی ښکاره او له وروستي توري ښخه جلا تلفظ کيږي نون په طبعی شکل له خپل مخرج ښخه ادا کيږي،ځکه چې نون د خولې له ابتدا ښخه را وځي ،او حلقي حروف په حلق کې ادا کيږي چې فاصله يې يو تر بله ډېره ده.

مثالونه:

ء: يَنْأَوْنَ مِنْ أَمْرِهِمْ كُلٌّ آمَنَ

ه : مِنْهُمْ اِنْ هُوَ فَرِيقاً هَدي

ع : اَنْعَمْتَ مَنْ عَمِلَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ح : تَنْحِتُونَ فَمَنْ حَجَّ حَكِيمٌ حَمِيدٌ

غ : فَسَيُنْغِضُونَ مِنْ غِلٍّ قَوْلاً غَيْرَ

خ : اَلْمُنْخَنِقَةُ مِنْ خَيْرٍ حَكِيمٌ خَبِيرٌ

اخفاء:

اخفاء په لغت کې پټولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د اظهار،ادغام او اقلاب له حروفو ښخه پرته د هجاء د نورو پنځلسو (ت،ث،ج،د،ذ،ز،س،ش،ص،ض،ط،ظ،ف،ق،ک) تورو ښخه یو توری د ساکن نون يا تنوين ښخه وروسته راشي نو دغُنې سره اخفاء پکې کيږي.

يعنی د ساکن نون يا تنوين د ادا کولو مخرج د اخفاء د حرف مخرج ته وړل کيږي او هلته ادا کيږي.

يا په بل عبارت کله چې د اخفاء توري له ساکن نون او تنوين ښخه وروسته راشي نو ساکن نون يا تنوين په متوسط ډول د اظهار او ادغام تر منځ ادا کيږي.

ص : ينْصركم ريحاً صرصراً

ذ: منْذر سراعاً ذلک

همداسې د هيجا د نورو حروفو لپاره:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادغام

د ساکن توري داخلېدل په محترک توري کې چې د یو مشدد توري په توګه لوستل کیږي.

دوه ډوله دي : ۱– غنه لرونکی ۲– پرته له غنې

حروف	مثالونه		
	ساکن نون	تنوین	
ي	مَنْ یقول	و فرقٌ یجعلون	غنه لرونکی ادغام
ن	مَنْ نعمة	یومئذٍ ناعمة	
م	وانْ من شيء	عذابٌ مقیم	
و	مَنْ ولي	یومئذٍ واهیة	
ل	مَنْ لدنا	فسلامٌ لک	بې غنې ادغام
ر	مَنْ ربهم	غفورٌ رحیم	

اقلاب

د ساکن نون او تنوین بدلول په میم باندې سره له غنې او حرف باء

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ب	مَنْ بعد	سَمِیعٌبَصِیرٌ

نون او تنوین ځکه په میم بدلیږي چې «م» مخرج د «باء» د مخرج سره مشترک دی او همدارنګه د «م» توری د «نون» سره په غنه کې مشرک مخرک لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اظهار

د غني شخه پرته د اظهار د تورو او نون حرف څرګند او ښکاره لوستل

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوين
ء	ينْأون	کلٌّ آمن
هــ	منْهم	جرفٍ هار
ع	منْ عمل	حقيقٌ على
ح	منْ حاد	عليمٌ حکيم
غ	منْ غل	قولاً غير
خ	المنْخنقة	يومئذٍ خاشعة

اخفاء

د ادغام او اظهار تر منځ حالت دی د تشديد شخه پرته غنه

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	**تنوين**
ص	ينْصرکم	ريحاً صرصراً
ذ	منْذر	سراعاً ذلک
ث	منْ ثمرة	جميعاً ثم
ک	منْ کل	عاداً کفروا
ج	منْ غل	شيئاً جنات
ش	المنْخنقة	عليمٌ شرع
ق	ينْقلبون	سميعٌ قريب
س	منْ سبيل	بشراً سويا
د	انْدادا	قنوانٌ دانية
ط	ينْطقون	صعيداً طيبا
ز	فانْ زللتم	يومئذٍ زرقا
ف	وانْ فاتکم	عمىً فهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ت	منْتهون	جناتٍ تجري
ض	منْ ضل	مسفرةً ضاحكة
ظ	منْ ظهير	ظلاً ظليلا

د ساکن میم احکام

ساکن میم درى احکام لري ادغام ،اخفاء او اظهار

۱–ادغام :

ساکن میم فقط په میم کې ادغامیږي .

کله چې د ساکن میم نه وروسته بل متحرک میم راشي نو میم په میم کې مدغم کیږي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه غنه پکې کیږي . لکه :

(أَمْ مَّنْ) (وَمِنْهُمْ مَّنْ) (كَمْ مِّنْ) (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) .

۲– اخفا :

کله چې له ساکن میم نه وروسته د (ب) حرف راشي له غنى سره اخفا کیږي چې دیته شفوي اخفا هم ویل کیږي یعنی شونډې به دیوه وبنبته په اندازه فاصله لري او مکملی به نه سره لګیږي .

احکام تجوید لیکي چې که د میم نه وروسته د (ب) حرف راشي اخفا او اظهار دواړه روا دي مګر اخفاء کول غوره دي .

مثال :

(هُمْ بَارِزُونَ) (كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ) (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ).

۳– اظهار :

د ادغام او اخفا حروفو (م،ب) پرته نور شپږویشت حروف که له ساکن میم وروسته راشي اظهار کیږي . یعنی ساکن میم له غنى پرته ښکاره او له خپل مخرج څخه ادا کیږي .

لکه : أَنَّ لَهُمْ جَنَّتٍ – أَمْ حَسِبْتُمْ اَن تدخل– أَلْحَمْدُ للهِ ، لهم فيها

خو د نورو حروفو په پرتله په (و، ف) تورو کې د مخرج د اختلاف په وجه اشد اظهار کیږي لکه : په "و" کې امْوَالٍ او په "ف" کې کَيدَهُمْ فى تَضْلِيْلٍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ساکن میم احکامو لنډیز

ادغام کله چې د ساکن میم وروسته متحرک میم راشي ادغام صورت نیسي چې د متماثلین ادغام بلل کیږي.

حرف	مثال
م	و منهمْ من – کمْ من – أمْ من

دې ادغام ته متماثلین ادغام وایي ځکه دواړه توري یو شان د یو مخرخ څخه دي او همارنګه ادغام ضغیر هم بلل کیږي ځکه چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک دی.
اخفاء کله چې د ساکن میم وروسته د باء حرف راشي اخفاء میخته راځي چې یوازې په دوو کلمو کې میخته راځي.

حرف	مثال
ب	همْ بارزون – کلبهمْ باسط

اظهار کله چې د ساکن میم وروسته د «باء او میم» حروفو پرته د هیجا نور حروف راشي هلته اظهار کیږي ، یعني د غني پرته څرګند لوستل کیږي
مثالونه
أمْ أمنتم – يمْترون – أن لهمْ جنات – أمْ خلقوا

مشدد نون او میم

حروف	مثال		
	په حروفو کې	په افعالو کې	په اسماء کې
ن	انَّ	تظنُّون	منَّا
م	ثمَّ	دمَّرناهم	همَّاز
حکم : د دوو حرکتونو په اندازه غنه کول.			

غُنه :

غُنه هغه آواز دی چې له خیشوم (د پوزې له وروستۍ برخې) څخه راوځي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .

یو حرکت دومره وي لکه خلاصه ګوته چې بنده شي یا تړل شوې ګوته چې خلاصه کړل شي .

غنه په میم مشدد ، میم مدغم او میم اخفاء ، نون مشدد ، نون مدغم نون احفاء او تنوین کې تر سره کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غنه لره پنځه مراتب دي :

۱– المشدد (شد لرونکي میم او نون کې کامله غنه تر سره کیږي) .

۲– المدغم (د ادغام په صورت کې کامله غنه تر سره کیږي) .

۳– المخفي (د اخفاء نون او تنوين او اخفاء شفوي او اقلاب په صورت کې کامله غنه د دوو حرکتونه په اندازه تر سره کیږي) .

۴– الساکن المظهر (کله چې نون ساکن وروسته حلقي حروف وي په نون کې ناقصه غنه تر سره کیږي او د شفوي اظهار په صورت په میم کې ناقصه غنه ادا کیږي).

۵– المتحرک (په نون او میم متحرک کې ناقصه غنه تر سره کیږي) .

د مد احکام ،لومړي برخه

د مد احکام

مد په لغت کې کش کولو ته وايي او د تجوید په اصطلاح کې د مد د تورو صوت ته له طبعی اندازې زیات کش کولو ته مد وايي .

د مد توری دری دي (الف ،واو، یاء) یعنی چې کله "الف" ساکن ماقبل حرف یې فتحه یا زور ولري لکه :قَال.

او چې کله "واو" ساکن ماقبل یا مخکینی حرف یې ضمه یا پيښ ولري لکه :یقُول

او چې کله "یا" ساکنه ما قبل حرف یې کسره یا زیر ولري لکه : قِیْل

هر کله چې له دغو دريو حروفو وروسته همزه یا سکون راشي د مد توري له طبعي اندازې زيات کش کول کیږي.

یعنی د مد سبب دوه څیزونه دی همزه – سکون.

قصر (لنډول) قصر د مد ضد دی چې پدی حالت کې د مد حروف په طبعی ډول کش کول کیږي او زیادت نه پکې کیږي یعنی د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي دا ځکه چې د مد له حروفو وروسته د مد سبب (همزه اویا سکون) نه وي راغلي.

مد عموماً په دوه ډوله دی.

لومړي– اصلي (طبيعي) مد

دوهم– فرعي یا طويل مد

لومړی– اصلي یا طبیعي مد:

طبیعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو (الف، واو،یاء) وروسته همزه یا سکون نه وي راغلی چې د قصیر یا اصلی مد په نامه هم یادیږي چې د یو الف یا دوه حرکتونو په اندازه کش کول کیږي.

دوهم– فرعي مد:

فرعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو وروسته سبب (همزه او سکون) راغلی وي ،او دغه مد د طويل مد په نامه هم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اصلي (طبيعي) مد ډولونه:

طبعي يا اصلي مد په پنځه قسمه دی چې په لاندې ډول بيانيږي:

۱ –مد بدل:

هغه مد دی چې په هغه کې دوی همزی متصل يو په بل پسی راغلی وي لومړی متحرکه او دوهمه يی ساکنه وي، دوهمه ساکنه همزه د مد په حرف يعنی "الف" او يا "ی" بدله شوي وي لکه: (آدَمَ) چې دا په حقيقت کې (ءَأْدَمَ (وو چې پدې کې دوهمه همزه د مد په حرف يعني الف باندې بدله شوې او (آدم) ترينه جوړ شوی، يا لکه: (إِيمَاناً) چې دا په حقيقت کې (إِءْمَاناً) وو چې پدې کې هم دوهمه همزه د مد په حرف يعني "ی" باندې بدله شوې او(ايمانا) ترينه جوړ شوی.

د مد بدل کش کول د دوو حرکتونو په اندازه جايز دي چې ځينې علماء کرام يې د کش کولو اندازه تر دوو حرکتونو زياته ګڼي او په مد فرعي کې يې شماري (الميسر المفيد في علم التجويد ص ۷۷).

۲ –مد عوض:

کله چې په مفتوح يا زور لرونکي تنوين باندې وقف وشي نو زور لرونکی تنوين په الف باندی عوض کيږي چې په دې صورت کې د دوو حرکتونو په اندازه مد کول واجب دي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی :[وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا].

په « أَفْوَاجًا » چې کله وقف وشي « أَفْوَاجَا » لوستل کيږي او د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي.

۳ –اصلي حرفي مد :دا هغه مد دی چې د مقطعاتو په ځينو حروفو کې راغلی وي ، او دوه حرکته مد پکې کيږي لکه (حا، يا، طا، ها ، را) چې دا حروف د (حی طهر) په کلمه کې جمع شوی دي.

۴ –مد صلهء صغرای يا صلهء قصير:

کله چې د "ها" ضمير او "ها" اسم اشاره په يوه کلمه کې راغلی وي او له هغه څخه مخکې يا وروسته حرف متحرک وي نو د دوو حرکتونو په اندازه مد پکې ادا کيږي.

چې د پيښ په حالت کې د (واو) په شان لوستل کيږي او د زير په حالت کې د (ی) په شان لوستل کيږي.

لکه دا قول د الله سبحانه وتعالی : وَامْرَأَتُهُ و حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (المسد).

او فرمايي : فَوَسَطْنَ بِهِ ی جَمْعًا (العاديات).

۵ –مد تمکين :کله چې دوې "يا" ګانې يا دوه "واو" وونه په يوه کلمه کې راشي په داسې شکل چې اوله "ی" يا اول "واو" ساکن او دوهم متحرک وي نو په دی حالت کې هم دوه حرکته مد ادا کيږي چې ديته مد تمکين وايي او دری حالتونه لري:

الف : کله چې ساکن واو وي ماقبل حرف يې پيښ ولري او د ماقبل مخکې حرف زور ولري لکه : ءأمنوا وعملوا الصالحات}

يا کله چې د ساکن ياء څخه مخکې متحرکه ياء راشي لکه : { في يومين }.

ب) : کله چې مدي واو د پيښ لرونکي واو وروسته راشي لکه : { يلوون }.

يا د زير لرونکي ياء څخه وروسته مدي ياء راشی لکه : {يحيي ويميت}.

ج) : کله چې د زبر لرونکي مشددې ياء وروسته مدي ياء راشي لکه : { حُيِّيْتم ، النبيِّين ، الأميِّين }

په پورته دری واړو صورتونو کې تمکين مد ادا کيږي د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

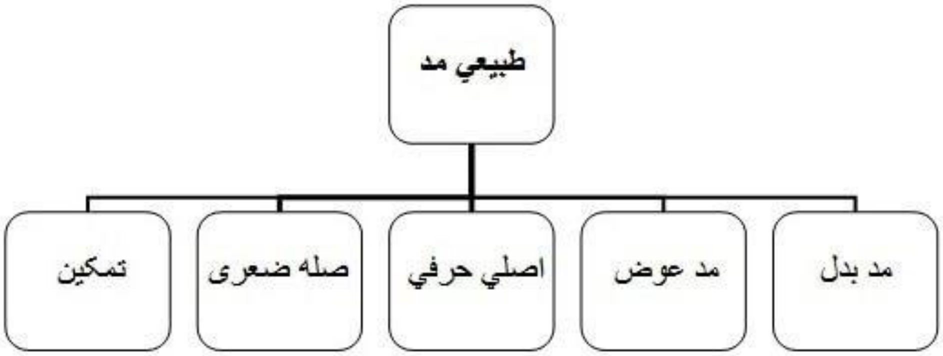

د فرعي مد احکام

د فرعي مد ډولونه :

فرعي يا غير طبعي مد هغه مد ته وايي چي د مد تر حروفو وروسته سبب راغلى وي چي سبب يې همزه يا سكون دى له دوه حركتونوڅخه زيات بيا تر شپږو حركتونو پورې كش كول كيږي او فرعي مد په لاندې ډولو ويشل شويدى:

هغه مد چي سبب يې همزه وي په دوه ډوله دى:

١ –مد متصل واجب

٢ –مد منفصل جايز

هغه مد چي سبب يې سكون وي ، دا هم په دوه ډوله دى:

١ –اصلي سكون

٢ –عارضي سكون

د اصلي سكون له كبله مد په څلور قسمه دى :

مثقل كلمي ، مخفف كلمي ، مثقل حرفي او مخفف حرفي.

د عارضي سكون له كبله مد په دوه ډوله دى :

مد عارض لسكون ، مد لين لازم

فرعي يا غيرطبعي مد په لاندى ډول په تفصيل سره ذكركيږي.

١ –متصل مد :

كله چي د مد له تورو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په يوه كلمه كې وي ، پدغه صورت كې د مد حرف د شپږو حركتونو په اندازه كش كول كيږي ،د حفص په نزد څلور يا پنځو حركتو په اندازه كش كول كيږي اوحكم يې واجب دى

لكه[: شَآءَ –جَآءِ –أَلْمَلآئِكَةِ].

وينو چي په « شَآءَ «كې د الف چي د مد حرف دى وروسته همزه راغلي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ –منفصل مد :
کله چې د مد له حروفو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په يوه کلمه کې نه وي بلکي د مد حرف په يوه کلمه کې او همزه په بله کلمه کې راغلي وي منفصل (جلا) مد بلل کيږي ، چې د ځلورو حرکتو نه تر پنځو حرکتونو پورې کش کول کيږي او حکم يې جايز دی لکه:

[مَآ أُنزِل – إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْکَ]

۳ –مثقل کلمي مد:
کله چې د مد حرف او سبب يې (سکون) دواړه په يوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب شد لرونکي توري وي يا د مد د حرف وروسته مشدد حرف راغلی وي د کلمي مثقل مد په نامه ياديږي لکه:

[وَلاَ الضَّالِّينَ – الْحَاقَّةُ]..

په « الضَّالِّينَ » کې د الف چې د مد توری وروسته مشدد حرف چې لام دی راغلی دی.
ددی مد حکم لازم دی يعني د شپږو حرکتو پورې کش کول کيږي.

۴ –مخفف کلمي مد :
کله چې د مد د حرف وروسته د مد سبب د سکون لازم په توګه په يوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب مشدد نه وي د کلمي مخفف په نوم ياديږي.

سکون لازم دا چې د وقف او وصل دواړو حالاتو کې سکون اصلي وي تغير نه کوي دا مد د قرآنکريم يوازې په يوه کلمه راغلی لکه [: ءالئن]

ددی مد حکم هم لازم دی د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کيږي.

۵ –مثقل حرفي مد :
کله چې د مد حرف او سبب يې(سکون) په يو د مقطعاتو حروفو کې راشي او سبب يې شد لرونکي توري وي د مثقل حرفي مد په نامه ياديږي. لکه : الم – طسم
د ياء ځخه وروسته راغلی نون (السين) په ميم مدغم شوي او يا باندې مد کول مثقل (درونډ) مد ګرځيدلی دی. پدې حروفو کې ځکه مد وي چې (لام) يا (سين) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه يعنی "الف" ساکن ماقبل يې زور او"ی" ساکنه ماقبل يې زير او وروسته يې مشدد حرف راغلی دی چې ددی مد حکم هم لازم دی يعنی (مثقل حرفي لازمي مد هم ورته وايي) او د پنځوځخه ترشپږو حرکتو پورې کش کول کيږي.

٦ –مخفف حرفي مد :
کله چې د مد له حرف ځخه وروسته په يو د مقطعاتو حروفو کې سبب (سکون) راغلي وي او مشدد نه وي د مخفف حرفي مد په نامه ياديږي. لکه:
[ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ – ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّکْرِ –ن والقلم ومايسطرون].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حروفو کې څکه مد وي چې (قاف) یا (نون) یا(صاد) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه یعنی "الف" ساکن ماقبل يې زور او"و" ساکن ماقبل يې پیښ او وروسته يې سکون راغلی دی. ددی مد حکم هم لازم دی تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کیږي.

۷ –مد عارض لسکون :

کله چې د مد له حروفوڅخه وروسته سکون راشي او دغه سکون اصلي سکون نه وي بلکه د وقف له کبله یو حرف ساکن شوی وي نو دیته عارضي سکون وایي او مد ته يې عارض لسکون مد وایي، چې دا هم د دوه حرکتونو، څلورو حرکتونو او شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي او ددې مد حکم هم جایز دی یعنی پدی کې طول ، توسط او قصر جواز لري لکه:

[رب العالمینْ ، الکافرونْ، ان الله شدیدالعذابْ]

۸ ـــ د لین لازم مد :

لین نرمی ته وایي چې دا صفت په دوو حروفو کې دی کله چې "واو" ساکن وي ماقبل يې زور لرونکی توری وي او یا "ي" ساکنه ماقبل يې زور لرونکی توری وي چې دغه "و" او "ی" ته د لین حروف وایي یعني کله چې "و" او یا "ی" ساکن ماقبل یی زور لرونکی توری وي نو پدې حالت کې مد کیږي که ددی مد سبب(سکون) اصلی وي د(لین لازم) په نامه یادیږي لکه: (کهیعص) چې د عین په حرف کې لین لازم دی اوحکم یی لازم دی یعنی طول یی د پنځوڅخه ترشپږو حرکتو اوتوسط یی تردونیموحرکتو پوری کش کول کیدای شي ، او که ددی مد سبب(سکون) عارضي یعنی د وقف له کبله وي د لین عارض لسکون په نامه یادیږي لکه : من خَوْفٍ – قریش –البیت چې ددی مد حکم جایزدی یعنی طول – توسط او قصر جواز لري.

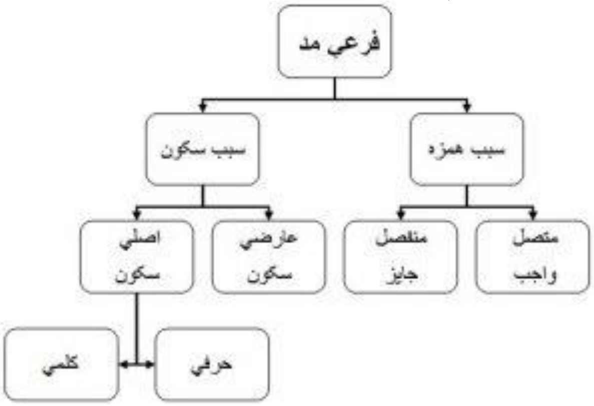

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طبيعي او فرعي مدونو د ډولونو لنديز:

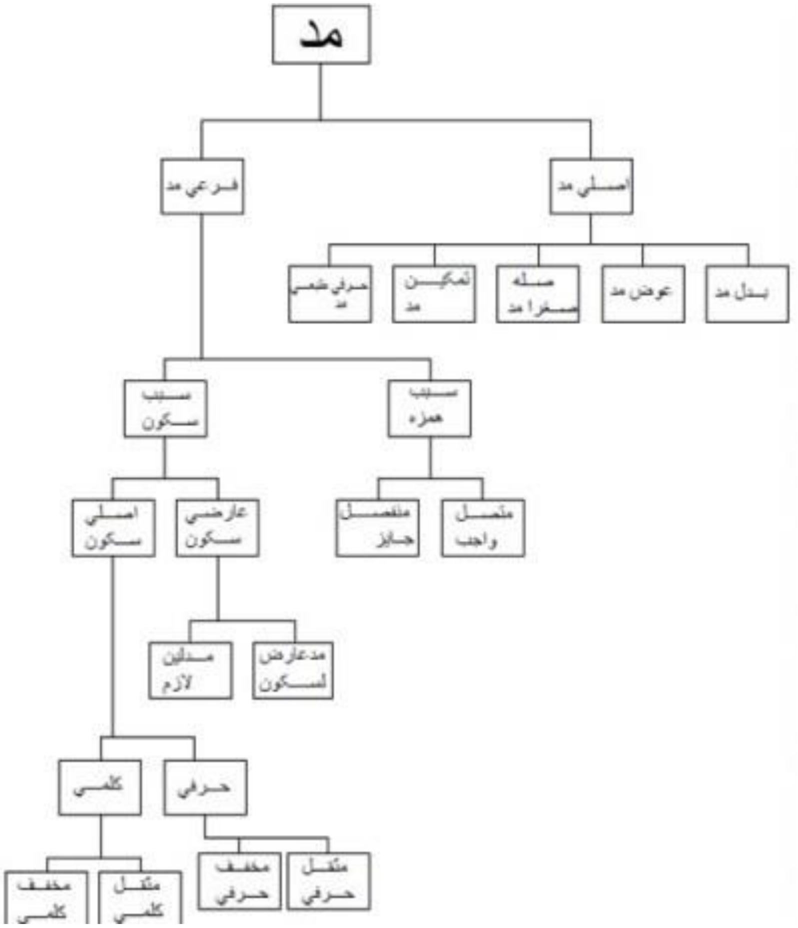

د «را» د حرف احكام:

١ –د "را" تورى كه چيرى زور يا پيښ ولري يا د "را" حرف خپله ساكن مخكې حرف يې زور يا پيښ ولري نو پدې صورت كې تفخيم كيږي يعنى "را" ډكه تلفظ كيږي.

مثالونه : رَبُّكَ – رُزِقُواْ – مَّرْفُوعَةٌ – عُرْضة

٢ –كه د "را" حرف زير ولري يا "را" ساكنه او مخكې حرف يې زير ولري نو پدې صورت كې ترقيق كيږي "را" باريكه تلفظ كيږي.

رِحْلَةَ – فِرْعَوْنَ

٣ –كله چې "را" ساكنه او ماقبل حرف يې زير ولري او وروسته يې مستعليه حروف په يوه كلمه كې راشي نو پدې حالت كې "را" ډكه تلفظ كيږي يعني تفخيم پكې كيږي لكه:

[إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ،قِرْطَاسٍ]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکه چيرته "را" په يوه کلمه او حرف مستعليه په بله کلمه کې راغلی وی پدی حالت کې "را" باريکه تلفظ کيږي يعنی ترقيق پکی کيږي لکه: فاصبرصبرا جميلا.

۴ –کله چي "را"ساکنه ماقبل يې همزه وصل راغلی وي يا مخکی له "را" نه عارضي کسره راغلی وي پدې حالت کې هم "را" ډکه تلفظ کيږي يعنی تفخيم پکی کيږي لکه:

[أَمِ ارْتَابُوا –ارْجِعِي].

په پورته مثالونو کې مخکی له "را" څخه عارضي کسره يا وصلی همزه راغلی ده.

۵ –کله چي "را" ساکنه او ماقبل حرف يې هم ساکن وي نو د هغه ماقبل ماقبل ته ترجيح ورکول کيږي که د ماقبل ماقبل يې زور يا پيښ وي ډکه او که زير وي باريکه تلفظ کيږي لکه: [وَالْفَجْرِ+ وَلَيَالٍ عَشْرٍ].

٦ –کله چي "را" ساکنه او ماقبل يې "ی" ساکنه راغلی وي نو پدې حالت کې هم "را" باريکه تلفظ کيږي يعنی ترقيق پکی کيږي لکه: خيْر، سيْر.

د حرف لام احکام:

١ –په لفظ جلاله (الله جل جلاله) کې که د لام نه مخکې حرف زور يا پيښ ولري تفخيم کيږي يعنی"لام" ډک تلفظ کيږي لکه : هُوَ اللَّهُ –نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ

همدارنګه که د"لام" نه مخکې حرف ساکن وي له هغه مخکې حرف زور يا پيښ ولري پدې صورت کې هم د "لام" توری ډک ادا کيږي لکه : عَلَى اللَّهِ –واعْبُدُوا اللَّهَ.

٢ –که د "لام" نه مخکې حرف زير ولري يا د "لام" نه مخکې حرف ساکن وي او د هغه نه مخکې حرف زير ولري ترقيق کيږي يعنی "لام" باريک ادا کيږي لکه : [قُلِ اللَّهُمّ – وَيُنَجِّي اللَّهُ]

مګر لام (ال) بغير له لفظ جلاله نه په نوروکلماتو کې په دوه ډوله دی:

١) –شمسي حروف) "ال" شمسي

٢) –قمري حروف) "ال" قمري

شمسي حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) نه لوستل کيږي بلکې په وروستي حرف کې مدغم کيږي.

لکه :أَلنَّاسُ، أَلطَّآمَّة – الشّمس– التّواب... اوداسی نور.

د شمسي "ال" د پيژندني علامه دا ده چې د لام نه وروسته حرف شد لرونکې وي.

قمري حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) لوستل کيږي يعني نه مدغميږی لکه : أَلْقَمَرُ، أَلْعَلِيمُ – الخبير– القيوم ... اوداسی نور

- ددې درسونو بيا کتونکی حافظ القرآن ښاغلی قاري صاحب وايي : زمونږ ګران استاد مرحوم قاضي صاحب محمدکريم حيدري په لاندی شعرکی په ډيرښه ډول بيان کړيدي.

د حلق شونډو ټول حروفونه

د لسان جيم ، يا، قافونه

قمري ګڼه جانانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورشمسي دي پرماګرانه

القمر الشمس ته ګوره

نورقیاس کړه زما وروره

لکه پټ ستوري په لمرکې

وي خوښکاري په قمرکی

القمرکی لام ښکاره دی

په الشمس کې پټ پنه دی

اوپه بل ځای کې یی په لنډ ډول داسی بیان کړیدي.

شین جمع غاښونه شمسي —– نور واړه قمري

یعنی شین له هغوحروفوسره یوځای چې په غاښونوکی اداکیږی شمسي حروف دی اوپاته نور قمري حروف دي چې دواړه (۱۴ – ۱۴) حروف کیږي.

یعنې شمسي حروف دا دی : (ت – ث – د – ذ – ر– ز–س –ش –ص –ض –ط –ظ –ل– ن.(

او پایې نور قمري حروف دي.

د همزه وصل احکام:

تعریف : همزه وصل هغه زیاته شوې همزه ده چې د ساکن حرف د لوستلو لپاره کارول کیږي ، په اول د کلمې کې لوستل کیږي او په مینځ د کلمې نه لوستل کیږي.

د قرآنکریم ځینی کلمات داسې وي چې لومړی حرف یې ممکن حرکت (زور،زیر،پیښ) لرونکی وي د دا ډول کلماتو د تلفظ په پیل کولو کې څه مشکل نه وي.

مګر په داسې صورت کې چه د کلمې لومړی حرف ساکن وي نو د هغه د تلفظ شروع غیر ممکنه وي نو باید د هغه د ابتداء لپاره د وصل همزه وکاروو تر څو وتوانیږو د کلمې لومړی حرف تلفظ کړای شو په همدې وجه د (و صل همزې) په نوم یادیږي.

یعنی د وصل د همزي په وسیله د کلمې لومړی ساکن حرف تلفظ کیږي.

همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ)

همزه وصل : هغه همزه ده چې کله د کلمې په پیل کې راشي تلفظ کیږي مګر کله چې د کلمې په مینځ کې راشي نه تلفظ کیږي.

د کلمې په پیل کې لکه :العمَّ ، المدرسة

د کلمې په مینځ کې لکه : ما اسْمُکَ

همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت کې تلفظ کیږي.

د وصل همزه په دریو کلمو اسم ، فعل او حرف کې واقع کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همزه وصل حرکات:

۱ –حرف:

په قرآنکريم کې هغه حرف چې د وصل همزه اخلي حرف تعريف (الف ،لام) دی چې د وصل په حالت کې زور اخلي.

کله چې د وصل همزه په لام تعريف داخله شي د د ابتدا او ييل په حالت لوستل کيږي او په مينځ کې نه لوستل کيږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالى :[التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَالسَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدونَ] (التوبه:۱۱۲).

وينو چې همزه وصل يوازې په (التَّائِبُونَ)لوستل او په نورو ټولو کلمو کې ساقطيږي او د فتحې (زور) حرکت اخلي

ملاحظه :کله چې همزه استفهام (د سواليه همزه) په الف لام تعريف داخله شي نو همزه په الف مد بدليږي لکه) : آللّهُ) په لقوله تعالى : [قُلْ آللّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّهِ تَفْتَرُونَ] (فصلت :۴۴).

۲ –اسم:

د وصل همزه په سماعي او قياسي اسماء داخليږي ، او سماعي اسماء لس دي چې د هغه څخه اووه اسماء په قرآنکريم کې ذکر شوي دي لکه) : ابن،ابنت، اثنان، اثنتان، امرؤ، امرأة، اسم).

لکه دا قول د الله تعالى :[اِبْنَ مَرْيَمَ] (البقرة: ۸۷).

[اِبْنَتَ عِمْرَانَ] (التحريم: ۱۲).

قياسي اسماء:

د خماسي فعل مصدر لکه : اِبتغاء – اِفتراء

د سداسي فعل مصدر لکه : اِستکبار

په اسماء کې د وصل همزه هميشه زير لرونکي وي.

۳ –فعل:

د اسم او حرف پرته د قرآنکريم نورې کلمې د فعل دي ،د فعل د کلمې دريم حرف ته ګورو کهچيرې د فعل د دريم حرف حرکت زور يا زير لرونکی وي نو د وصل همزه مکسوره (زير لرونکی) وي او که د فعل دريم حرف مضموم (پيښ لرونکی) وي نو د وصل همزه به هم مضمومه وي لکه:

قوله سبحانه وتعالى :[اِهدِنَا الصِّرَاطَ المُستَقِيمَ] (الفاتحة).

و قوله سبحانه وتعالى :[اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ] (التوبة: ۸۰).

و قوله سبحانه وتعالى :[أُدْخُلُواْ الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ].

لسم درس – د حروفو صفات

د حروفو صفات

صفات د صفت جمع ده او صفت د حرف د ادا په وخت کې داسې کيفيت دی چې له بل حرف سره يې فرق وشي د حروفو د صفاتو يوه ګټه همدا ده چې د يو شان مخرج يا قريب المخرج حروفو فرق وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صفاتو په شمير کې د علماؤ اختلاف دی چې ځينې علماء شمير اوولس (۱۷) او د ځينې په نزد څلويښت او څلور څلويښت دي .دلته هغه قول چې شمير يې اوولس دی تر مطالعې لاندې نيول شوی دي.

صفات په دوه برخو ويشل شوي دي متضاد او غير متضاد.

متضاد صفات: متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد وي او دا پنځه صفات دي چې له ضد سره يې لس صفات کيږی.

غير متضاد صفات : غير متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد نه وي او دا اووه صفات دي.

متضاد صفات :متضاد صفات پنځه دي چې له ضد سره يې لس کيږي لکه په لاندې جدول کې:

استعلاء (مستعليه)	ضد	استفال (مستفله)
شدت (شديديه)	ضد	رخوت (رخويه)
جهر(جهريه)	ضد	همس (مهموسه)
اطباق (مطبقه)	ضد	انفتاح (منفتحه)
اذلاق (مذلقه)	ضد	اصمات (مصمته)

۱ –**استعلاء(مستعليه):** په لغت کې لوړوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې پورته کيدل دي وتالو ته د حرف د اداکولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري اوچت او ډک ادا کيږي.

داسې چې د اداکولو په وخت کې دژبې بيخ پورته تالوڅته لوړيږي د لوړيدو له کبله دا توري ډک تلفظ کيږي.

حروف يې اووه دي چې پدې جمله کې جمع شوي) **خص ضغط قظ**).

۲ –**استفال (مستفله :** (په لغت کې ټيټوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې ټيټوالی دی له پاس تالوڅخه د حرف د ادا کولو په وخت کی، يعنې د ادا کولو په وخت کې د ژبې بيخ تالو ته نه لوړيږي له دې کبله دا توري نرم تلفظ کيږي.

حروف يې ۲۲ دي) **ء ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ک ل م ن ه و ي ا**) ،او کوم حروف چې دا صفت لري نازک او نرم ادا کيږي.

۳ –**شدت :** په لغت کې سختي يا قوت ته وايي او په علم تجويد کې د صوت يا غږ بنديدل دي د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په سختی سره ادا کيږي.

يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز په سختی سره ودريږي او د آرامتيا په وخت کې آواز ورباندې بنديږي.

حروف يې اته دي چې په) **أجد قط بكت** (جمله کې جمع شوي دي.

۴ –**رخوت :** په لغت کې سستوالي يا نرمۍ ته وايي او په علم تجويد کې جريان د صوت دی د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په کمزورۍ او نرمۍ سره اداکيږي، يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز جريان پيدا کوي.

حروف يې ۱٦ دی له **ث ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف هـــ و ي ا**) څخه عبارت دي.

۵ –**جهر :**په لغت کې څرګندوالي يا اعلان ته وايي او په علم تجويد کې د ساه بنديدل دي د حروفو د ادا کولو په وخت کې او ضد يې همس دی.

يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز يا کاملا بند شي او يا يوه برخه د هغه بنده شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حروف يې (**عظم وزن قاري ذي غض جد طلب**) جمله کې جمع شوي دي.
کله چې نوموړي حروف ساکن او يوه زور لرونکي همزه وربانديې داخله شي نو ساه يا کاملا بنديږي او يا يې يوه برخه بنديږي نو که ساه کاملاً بنده شوه مونږ وايو چې پدې حرف کې د جهر صفت ډير قوي دی او که يې يوه برخه بنده شوه نو وايو چې پدې حرف کې د جهر صفت متوسط دی او که له هغه نه هم لږ بنده شي نو وايو چې د جهر صفت ضعيف دی.
٦ –همس(مهموسه): په لغت کې پټوالی يا کرار ويلو ته وايي او په علم تجويد کې د ساه جريان دی د حرف د ادا کولو په وخت کې، يعني د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې ساه نه بنديږي بلکه جاري وي او په آواز کې يو ډول ښکته والی راځي چې ښه مثالونه يې لکه اَسلفتم ، اهدنا ، واشکرولی او داسی نور.
حروف يې لس دی چې عبارت دی له (**فحثه شخص سکت**).
٧ –اذلاق : په لغت کې تيزی ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د ژبې له ارخ او شونډو نه په تيزی اوآسانۍ سره ادا کيږي.
حروف يې شپږ دی چې عبارت دی له (**فر من لب**).
٨ –اصمات (مصمته): په لغت کې چوپوالی ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د تلفظ په وخت کې ثقيل او سخت ادا کيږي.
حروف يې ٢٣ دی عبارت دی له (**جز غش ساخط صيد ثقة إذ وعظه يحضک**).
٩ –اطباق : په لغت کې تماس او نښليدو ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې د ژبې مينځ د پورته تالو سره نښلي.
حروف يې څلور دي:
(**ص ض ط ظ**).
١٠ –انفتاح (منفتحه): په لغت کې خلاصوالی يا بيلوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې خلاصوالی دی له پاس تالو څخه د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې ژبه له تالو نه جلا وي.
حروف يې ٢٥ دي (**من أخذ وجد سعة فزکا حق له شرب غيث**).
غير متضاد صفتونه:
غير متضاد صفتونه اوه دي انحراف ،قلقله ،لين ،صفير،تکرير،تفشي او استطالت
١ –انحراف : په لغت کې کوږوالي ته وايي او په اصطلاح کې د حرف ميلان دی د ژبې له نوک څخه دا صفت د "ل" او "را" په حروفو کې دی چې د ادا په وخت کې د خپل مخرج څخه کم کوږوالي پيدا کوي.
٢ –قلقله : په لغت کې حرکت او خوځښت ته وايي.
د قلقلې د حروفو صفت دا دی چې د سکون په حالت کې د هغې د تلفظ پر مهال په مخرج کې خوځښت رامينځته کيږي د قلقلې حروف پنځه دي چې په (قطب جد) کې جمع شوي دي.
د قلقلې اقسام:
قلقله د ادا کولو له مخکې درې قسمه ده:
قلقله کبری : کله چې د قلقلې حرف مشدد وي او په آخر د کلمې واقع شوی وي هلته لويه قلقله تر سره کيږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی : [يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ] او [قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلقله وسطی:

کله چې د قلقلې حرف ساکن وي په آخر د کلمې واقع وي او وقف وربانديې شوی وي او مشدد نه وي نو متوسطه قلقله ادا کيږي ،لکه دا قول د الله تعالی : [قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ].

قلقله صغری : کله چې د قلقله حرف ساکن وي په مينځ د کلمې کې راغلی وي کوچنی قلقله تر سره کيږي لکه دا قول د الله تعالی : [فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ]

۳ –لین : د لين معنې ده سهولت او نرمي او دا حروف د ادا په وخت له مخرج څخه په نرمۍ سره ادا کيږي.

حروف یې دوه دی (واو، یا) چې خپله ساکن وي ماقبل یې مفتوح (زور) لرونکی توری وي.

لکه :(خوف، صیف، قریش... او داسی نور)

۴ –صفیر : د صفير معنی دا ده چې د دغو حروفو د تلفظ پر مهال د شپیلۍ د آواز په شان آواز غوږ ته رسیږي له همدې کبله هغه ته صفيريه حروف وايې چې له "ص ز س"حروفو څخه عبارت دي.

۵ –تکریر : دا صفت يوازی په "ر " کې ليدل کيږي چې د ادا په حالت کې يو ډول لړزه پيدا کيږي ،یعنی د ادا په وخت ژبه رپيږي پداسې ډول چې "را" تکرار تلفظ نشي.

٦ –تفشي : په لغت کې شيندلو ته وايې دغه صفت د" ش" د حرف دی چې ددې توری د ادا کولو په وخت کې آواز په خوله کې خپريږي.

۷ــ استطالت :په لغت کې اوږدوالي ته وايې او دا صفت لرونکی توری یواځې د "ض" حرف دی چې د ادا په وخت کې د مخرج له شروع تر پایه ټول اضراس غاښونه نيسي.

د ځینو مشابح حروفو تر مینځ توپیر

د «ذ» او «ز» ترمنځ فرق :

د «ذ» مخرج: کله چې د ژبې نوک د پاسنيو ثناياغاښونو له څوکی سره ولګيږي د "ذ" توری اداکيږي.

د «ز» مخرج: کله چې د ژبې څوکه دلاندنيو ثناياغاښونو د بیخ سره ولګيږي د" ز" توری اداکيږي نو ویلای شو چې د «ذ» په ادا کې د ژبې څوکه بيرون خواته راوځي ولی د «ز» په تلفظ کې نه راوځي.

او «ز» حرف د سفير صفت لري چې مخکې بيان شو د شپيلۍ په شان آواز لري.

د «ث» او «س» تر منځ فرق :

د «ث» او «س» حروفو تر منځ همداسې فرق دی لکه د «ذ» او «ز» تر مينځ چې موجود ؤ ځکه «س» د «ز» له مخرج څخه ادا کيږي او د صفير صفت لري پداسې حال کې چې «ث» د «ذ» له مخرج څخه ادا کيږي د همس صفت او رخوت په هغه کې واضح دی.

د «ظ» او «ض» تر منځ فرق :

د «ظ» مخرج: هرکله چې د ژبې د نوک زیاته برخه د پاسنيو ثنايا غاښونو له څوکی سره ولګيږي د "ظ" حرف اداکيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د «ض» مخرج: كله چې د ژبې يواړخ د پاسنيو اضراس غاښونو سره ولګول شي د«ض» تورى تلفظ كيږي البته له چيپې خوا څخه يې ادا كول آسانه دي ،نو ځكه د ظا مخرج له ض نه لرې دى.

او بل دا چې د «ض» حرف د استطالت صفت لري چې بل په هيڅ كوم حرف كې دا صفت نشته.

«هغه حروف چې همشيه ډک يا مفخم تلفظ كيږي اومستعليه حروف ورته وايي اووه دي (خص ، ضغط ، قظ)

د «س» او «ص» تر منځ فرق :

كله چې د ژبې ثوكه د لاندنيو ثناياوو د داخل طرف سره ولګول شي نو د "ز،س،ص" توري ادا كيږي خو دومره توپير شته چې د" ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له كبله ډک ادا كيږي او د " ز " او" س " حروف تش يا باريک ادا كيږي.

د قرآنكريم په تلاوت كې ځيني خپرې غلطي

د قرآنكريم په تلاوت كې ځيني خپرې غلطي (اخطاء الشائعة في تلاوة القرآن):

سورة الفاتحة:

١ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول » مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ «كې د» مالکِ «په كلمه كې د (كاف) حرف ساكن تلفظ كوي حال دا چې زير لري.

٢ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول » إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ «كې د» نَعْبُدُ «په كلمه كې د (دال) حرف ساكن تلفظ كوي حال دا چې د (دال) حرف پيښ لري.

سورة البقرة:

٣ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً] (البقره:٦٠) آيت كې د » عَشْرَةَ « په كلمه كې د (شين) حرف چې ساكن دى په زور سره يې تلفظ كوي چې داسې ويل غلط دي.

۴ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ](البقره:٦٠) آيت كې د» تَعْثَوْاْ «په كلمه كې د (ثاء) په پيښ سره تلفظ كوي (تعثُوا) حال دا چې زور لري . زور سره يې تلفظ كوي چې داسې ويل غلط دي.

سورة النساء:

۵ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [هَاأَنتُمْ هَؤُلاء جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنيُجَادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ] (النسأء:١٠٩) آيت كې د » يُجَادِلُ «په كلمه كې د (لام) حرف ساكن تلفظ كوي (تعثُوا) حال دا چې د (لام) حرف بيښ لري .

سورة المائدة:

٦ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ](النسأء:١٠٩) آيت كې د» السَّبُعُ «په كلمه كې د (باء) حرف چې مشدد زور لرونكى دى په پيښ سره يې تلفظ كوي (السُّبُعُ) چې داسې ويل غلط دي.

سورة الأنعام:

٧ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول [وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ](الأنعام:١٠٠) آيت كې د » الْجِنَّ «په كلمه كې د (نون) حرف په پيښ سره تلفظ كوي (الْجِنُّ) حال دا چې د (نون) حرف زور لري.

٨ –ځيني خلک د الله تعالى په دغه قول[وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشاً](الأنعام:١۴٢) آيت كې د» **حَمُولَةً** « په كلمه كې د (حاء) حرف په پيښ سره تلفظ كوي حال دا چې زور لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹ –ځيني خلک د الله تعالی په دغه قول [ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ](الأنعام:۱۴۳) آيت کې د » الْمَعْزِ «په کلمه کې د (عين) حرف په زير سره تلفظ کوي حال دا چې)عين) ساکن دی.

۱۰ –ځيني خلک د الله تعالی په دغه قول [قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِيناً قِيَماً مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ](الأنعام:۱٦۱) آيت کې د » قِيَماً «په کلمه کې د (قاف) حرف چې زير لري او د (ياء) حرف زور لري او مشدد نه دی ، چې مشدد لوستل يې غلط دي.

سورة الأعراف:

۱۱ –ځيني خلک د الله تعالی په دغه قول [قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُوماً مَّدْحُوراً](الأعراف:۱۸) آيت کې د « مَذْؤُوماً » په کلمه « مَذْمُومًا » يعني په ميم سره يې تلفظ کوي او د « مذموما » کلمه د سوره اسراء په (۱۸او ۲۲) ايت ذکر شوی ده.

۱۲ –د الله تعالی په دغه قول [تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُوراً وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتاً](الأعراف:۷۴) آيت کې ځيني خلک د « الْجِبَالَ » نه مخکې (من) زياتوي (**من الْجبلَ**) يې تلفظ کوي ، حال دا چې دا کلمات په سوره الحجر او سوره نحل کې ذکر شوي دي.

۱۳ –ځيني خلک د الله تعالی په دغه قول [فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ](الأعراف:۱۸۹) آيت کې د » دَّعَوَا «په کلمه کې د (دال، عين) حروفو ته پيش ورکوي حال دا چې دواړه زور لري.

په رسم المصحف کې ځيني خپرې غلطۍ:

۱ –کوم ځای کې چې د (واو) حرف د پاسه (کوچنی الف) ليکل شوی وي د الف مد معنی لري لکه:

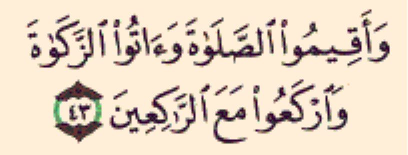

چې داسې لوستل کيږي : وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ

۲ –کوم ځای کې چې د (واو) د حرف وروسته د پاسه کوچنی الف ليکل شوی وي نو د واو مد معنی لري يا د واو د ودرېدو معنی لري لکه:

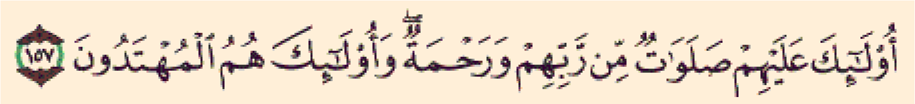

چې داسې لوستل کيږي : أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ (القرة : ۱۵۷).

۳ –کچېرې د حرف (واو) سره بل کوچنی واو ليکل شوی وي نو واو په مد دلادل کوي لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ
مِنْ عِندِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

چې داسې لوستل کیږي : وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ (ال عمران :۷۸).

۴ –همدارنګه (تلووا):

۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ
وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا
أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَن تَعْدِلُوا ۚ وَإِن
تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

وَإِن تَلْوُواْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (السناء :۱۳۵).

همداسې:

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

[إِنَّ وَلِيِّيَ اللّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ] لوستل کیږي

همدارنګه:

وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ
الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾

چې داسې لوستل کیږي:

[وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ]

د وقف او وصل احکام

د وقف او وصل پیژندل یو له اهمو مباحثو دعلم التجوید څخه دي چې د قرآنکریم لوستونکي یې باید په پوره اهتمام په نظر کې ونیسي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علی رضی الله عنه د (وَرَتِّلِ الْقُرآنَ تَرْتِيلاً) په تفسير کې ويلي (هو تجويد الحروف، ومعرفة الوقوف) يعنې : ددې مطلب د حروفو تجويد او د وقفونوپيژندل دي .

ابن الأنباري وايي: چه وقف او وصل پيژندل ډيرضروري دي په خاصه توګه دهغه چا لپاره چې د قرآنکريم په معنی نه پوهيږي نوهغه به يې په فواصلو پيژني نو ويلای شو چې (د وقف او وصل پيژندل) د قرآن د تعليم لومړي واجب دي .

د وقف تعريف :

وقف په لغت کې ودريدو او ځنډ کولو ته وايي ، او د تجويد په اصطلاح کې د کلمې په آخر باندې د ساه او آواز بندول او وروسته قرائت ته ادامه ورکول د وقف په نامه ياديږي .

د وقف اقسام :

په عمومي توګه وقف په درې ډوله دی : اضطراري ، اختياري او اختباري .

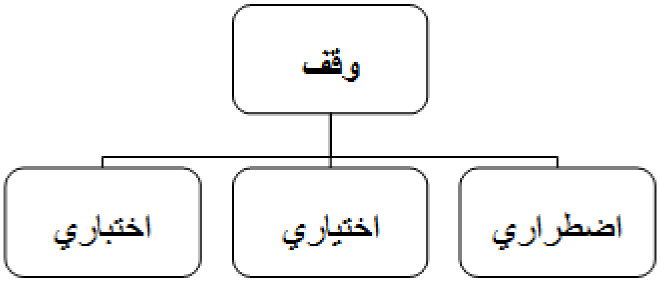

وقف اضطراري :

وقف اضطراري هغه وقف دی چې د يو غير اختياري سبب له مخې مينځته راشي لکه : د تنفس تنګوالی يا ستړيا، ټوخی ، پرنجی او نور .

وقف اختياري :

په يوه کلمه باندې وقف اختياري عبارت له هغه وقف څخه دی چې قاري د کوم غدر پرته پخپل اختيار او اراده هغه تر سره کوي .

وقف اختباري : هغه وقف دی چې زده کوونکی په يو عبارت باندې د معلم په غوښتنه تر څو زده کوونکی و آزمايي وقف وکړي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

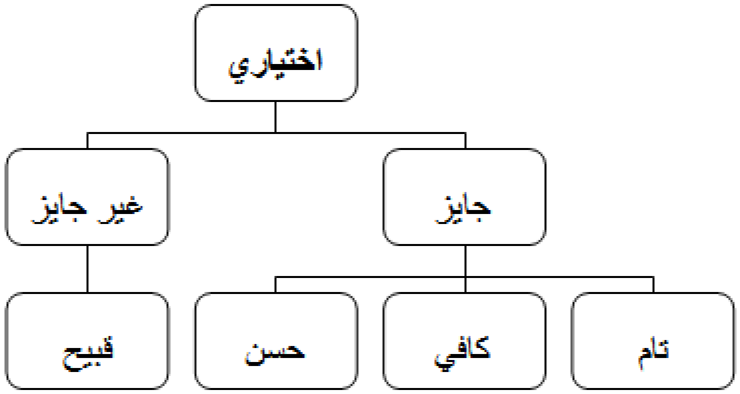

وقف تام :

وقف تام په يو کلمه باندې هغه وقف دی چې معنی پوره شي او د راتلونکي سره هيڅ لفظي او معنوي تعلق ونلري ، لکه د سورتونو په آخر باندي وقف ، د قصې په پای کې وقف ، د مؤمنانو او کافرانو د صفاتو په آخر او يا د جنت او ذوزخ د ذکر په پای کې او يا د نورو داسې موضعاتو په پای کې وقف کول چې د هغه موضوع پای وي .

حکم : وقف کول حسن دي .

مثال : [أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ + إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ] (البقرة 5–6) (المثال الأول)

وقف کافي :

وقف کافي په يوه داسې موضوع باندې وقف کولو ته وايي چې د راتلونکی موضوع سره معنوي تعلق ولري نه لفظي ، يعني په معنې کې يو له بله تعلق لري مګر په لفظ کې يو بل سره څه تعلق نلري .

حکم : وقف او وصل دواړه جايز دي .

مثال : وقف کول په (الْبَيْتِ) باندې په دغه قول د الله تعالی [فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ + الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ] (قريش 3–4)

ځکه چې ماقبل د مابعد سره په معنی کې تعلق لري مګر په لفظ او اعراب کې پيوستون او تعلق نلري .

وقف حسن :

په يو داسې موضوع او عبارت باندې وقف کولو ته وايي چې معنی يې پوره وي مګر راتلونکي موضوع د معنی پوره کېدو لپاره مخکې موضوع ته اړتيا ولري .

حکم : څرنګه چې معنی يې پوره (حسن مفيد) ده ، وقف ورباندې پکار دی او د ادامه په حالت کې يې له راتلونکي موضوع سره اعاده او تکرار پکار نه دی ، مګر دا چې د آيت سره وي او د آيت په سر به مطلق وقف تر سره کيږي که څه هم معنوي او لفظي تعلق ولري ځکه چې د آيت په سر باندې وقف کول سنت دي .

وقف غير جايز :

وقف غير جايز داسې وقف دی چې قاري په داسې عبارت باندې وقف وکړي چې معنی يې پوره شوې نه وي او د راتلونکي عبارت سره لفظي او معنوي تلق ولري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم : جایز نه دی مګر دا چې ضرورت وي لکه : د نفس تنګي ، توخی ، پرنجی او نور . نو کله یې چې اضطراري وقف وکړ په هغه باندې اعاده کول واجب دي .

وقف قبیح :

په کوم داسې عبارت باندې وقف کول چې راتلونکي عبارت سره لفظي او معني تعلق ولري او په معنی کې قبیح غلطي رامینځته کوي وقف قبیح بلل کیږي .

حکم : د ضرورت پرته حرام دی او که اضرارا ً وقف وشی اعاده یې واجب ده .

د وقف کولو طریقه :

په آخر د کلمې باندې دریدل یا وقف په څلورو طریقو تر سره کیږي

۱- وقف ابدال :

(بدلول) د وقف په حالت کې د کلمې آخري توری په بل توري بدلیږي

الف) : کله چې آخر دکلمې تاء (ة) وي د وقف په حالت کې په (ه) بدلیږي لکه : (رَحْمَةً – رَحْمَهْ)

ب) : هغه کلمات چې په تنوین (دوه زورونه) ختم شوی وي د وقف په حالت کې په مدي الف بدلیږي لکه : (حِساباً – حِسابا) او که چیرته په (دوه زیرونو او دوه پیښونو) باندې ختم شوی وي آخري حرف یی ساکن کیږي.

۲- وقف اسکان :

(ساکن کول) د ابدال او مفتوح تنوین نه بغیر په نورو ټولو کلماتو کې د وقف په حالت کې د کلمې د آخري توري څخه حرکت لرې کیږي او ساکن ګرځول کیږي لکه : يَوْمُ ___ يَوْمْ

۳- وقف روم :

په کوم حرف چې وقف تر سره کیږي د هغه حرف دریم حصه ادا کول په ټیټ او خفیف آواز چې تنها قاري ته نږدې کس یې واوري د وقف روم په نوم یادیږي ، دا طریقه یوازې د مضموم (پیښ لرونکي) او مکسور (زیر لرونکي) حرف لپاره هغه که منون وي او که نه جایزه ده .

لکه :

من قبلُ ط – غفورٌ ط – عَرْشُكِ – ﴿لَفِي خُسْرٍ

۴- وقف اشمام :

د وقف شوې حرف د ساکن کولو وروسته ، شونډې د ضمه (پیښ) په شان را ټولول پرته له دې چې د ضمه اواز واورېدل شي د وقف اشمام په نوم یادیږي .

چې یوازې لیدونکی یې حس کولای شي او وقف اشمام یوازې په مضموم (پیښ لرونکی) حرف تر سره کیږي په زور او زیر لرونکو حروفو کې نه تر سره کیږي لکه :

[إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] .

یادونه :

د وقف روم فائده دا ده چې تر څو اورېدونکی د کلمې د آخري حرف حرکت تشخیص کړای شي .

د وقف اشمام فائده دا ده چې لیدونکی شخص ته د کلمې د آخرې حرکت ښودل دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونې وړ ده چې غير ماهر قاريان به د دغو دوو طريقه څخه کمه استفاده کوي او يا به هغه په کامله توګه ترک کوي ځکه د دغو طريقو عملي کول څه مشکل او باريک دی په خاصه توګه د روم طريقه ، د ماهر قاريانو پرته نور په اشتباه کې لويږي .

د وقف نښې :

د هري ژبی ويونکی چه کله خبرې کوي نو چيرته دريږي او چيرته نه دريږي ،کله ډير او کله لږ ايساريږي او په دريدو او نه دريدو کې د خبرې پوره بيان او په مفهوم کې يې ډير لوی دخل دی .

نو ضروري خبره ده چې ددی عظيم کتاب لوستونکی ددې رموزو يا علائمو پوره خيال وساتي او دغه علايم چې اهل علمو د دريدو او نه دريدو نښې مقررې کړې دي په لاندې ډول دی :

د وقف او وصل علائم

شميره	علامه	مطلب	تفصيل
۱	○	آيت	چېرته چې خبره پوره شي هلته وړه غونډې دايره وي چې دې دايره ته آيت وايې دا د وقف تام علامه ده پدی ودريدل پکار وي .
۲	م	وقف لازم	په دې ځای کې درېدل لازمي دي ، د نه درېدلو په صورت کې په معنی کې خلل راځي .
۳	ط	وقف مطلق	دا د وقف مطلق نښه ده پدې باندې مطلقاً دريدل پکار دي .
۴	ج	وقف جايز	دا د جايز وقف نښه ده دلته دريدل غوره دی او نه دريدل جايز دي .
۵	ز	وقف مجوز	دلته وقف او وصل دواړه جايز دي مګر وصل د وقف په نسبت غوره او قوي دی .
٦	ص	وقف مرخص	د رخصت ورکړ شوي وقف نښه ده چې دلته د نفس تنګی په وجه وقف رخصت دی يعنې که څوک ستړي شي وقف جايز دی او د هغه پرته وقف نه کول غوره دي .
۷	ق	قد قيل	دا د (قيل عليه الوقف) خلاصه دلته دريدل پکار نه دي
۸	ک	کذالک (همدارنګه)	کومه علامه چې مخکې تيره شوي وي دلته هم همغه ګڼل پکار دي .
۹	قف	ودريږه	دا علامه هلته پکاريږي چې د لوستونکی د پيوستی وينا احتمال وي .
۱۰	لا	وقف نشته	دا علامه کله د آيت د پاسه ليکل شوی وي او کله د عبارت د ننه وي که د عبارت د ننه وي هلته دريدل بالکل نشته او که د ايت د پاسه وي پدی کې اختلاف دی ځينی وايې دريدل روا دي ځينی بيا وايې نه دريدل رواه دي خو که ودريږي يا ونه دريږي په مطلب کې کوم خلل نه راځي .
۱۱	قلی	قيل لا وقف عليه	ځينې علماء وايي چې دلته وقف نشته .
۱۲	صل	يوصل (پيوسته کول)	دلته وصل او وقف دواړه جايز مګر وصل غوره دی .
۱۳	صلی	الوصل اولی	دلته وصل غوره دی مګر وقف هم جايز دی .
۱۴	وقفه	د سکتې علامه	دا د اوږدې سکتې علامه ده دلته د سکتې په نسبت ډير دريدل پکار دي ليکن چه نفس جاري وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	س	سکته	دا د سکتي نښه ده دلته لږ وخت دريدل پکار دي خو تنفس به باقی وي (آواز به بندوي ليکن ساه به نه ماتوي).
۱۶	∴	معانقه	د معانقې د وقفونو معنی دا ده چې کچېرې په اول باندې ودرېدې او وقف دې وکړ نو په دوهم به تيريږي وصل به کوي او که په اول کې دې وصل وکړ په دوهم کې به وقف کوي .

سکت :

تعريف :

سکت په لغت کې (د آواز بندولو) ته وايي او په اصطلاح کې د آواز قطع کول پرته د ساه له اخيستلو څخه (آواز به بندوي ليکن ساه به نه ماتوي).

حکم :

سکت د دوو حرکتونو په اندازه کول واجب دي .

سکت د (س) او يا هم (سکته) په علامه ښودل شوی وي .

په قرآنکريم څلور سکته تر سره کيږي .

۱– سوره الکهف آيت :۱ .

۲– سوره يس آيت : ۵۲ .

۳– سوره قيامة آيت : ۲۷ .

۴– سوره المطففين آيت : ۱۴ .

قطع :

تعريف :د قرآنکريم د قرآئت پای ته رسول او په بل کار مشغولېدل د تجويد په اصطلاح قطع بلل کيږي .

قطع يوازې په آخر د آيت کې تر سره کيږي ، په مينځ د آيت صحيح نه ده او د کلمې په مينځ قطع کول جواز نلري .

نون قطني :

د وصل په حالت کې کچېرې د تنوين نه وروسته د وصل همزه راشي نو تنوين په نون مکسوره سره بدليږي چې همدې نون ته نون قطني وايي چې په قرآنکريم د کوچني (ن) په شکل ليکل شوی وي .

مثال :

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ن ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ (الملک : ۱،۲) .

د سورت فاتحه (الحمدلله) تجويد

عملي مثال

د سورت فاتحې (الحمدلله) تجويد ځکه مهم دی چې په هر لمانځه کې لوستل کيږي چې د تجويد ځينې احکام يې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د [الْحَمْدُ] په سر کې همزه، همزه وصل ده چې د لام سره جنګیږي ، په [رَبِّ] کې (راء) تورى ډکه لوستل کیږي او (باء) مشدد لوستل کیږي.

د (دال) حرف پیښ لري چې باید دومره اوږد نشي چې د (واو) پشان تلفظ شي چې [الحمدو] وویل شي.

د [ح، ع] حروف د ستوني له وسط څخه راوځي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د الف په توري کې طبعي مد دی ځکه الف د مد حرف دی مخکې حرف یې (ع) دی زور لري چې د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې د یاء حرف دوه یا څلور یا شپږ حرکته کش کول کیږي ځکه چې د مد د حرف (یاء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی چې قصر او مد دواړه پکې جایز دي.

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

د [الرَّ] په سر کې همزه وصل ده چې د (راء) سره جنګیږي او (راء) مشدده لوستل کیږي ، لام نه لوستل کیږي ځکه د لام وروسته شمسی حرف راغلی دی ، هر ځای مو چې د لام وروسته مشدد حرف لیدلو هغه شمسي حرف دی چې مشدد لوستل کیږي او لام نه لوستل کیږي.

شد د دوو حروفو د تکرار نښه ده چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي لومړی حرف په دوهم کې مدغم (داخل) شوی وي نو مشدد حرف به د ادا کولو په وخت کې داسې لوستل کیږي لکه دوه حروف.

په [الرَّحْمٰنِ] کې (میم) په الف ولاړ دی.

په [الرَّحِيمِ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی کچېږي وقف تر سره شي ، چې دوه یا څلور یا شپږ حرکته کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (مْ) راغلی دی.

په [الرَّ] کې حرف (راء) مشدد لوستل کیږي ځکه شمسي حرف دی او لام نه لوستل کیږي ،همدارنګه په حرف (راء) کې تفخیم دی (ډکه لوستل کیږي).

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

په [مٰلِكِ] کې د میم حرف د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي ځکه چې طبعي مد دی ، په [الدِّينِ] کې لام نه تلفظ کیږي د (دال) حرف شمسي دی مشدد دی داسې لوستل کیږي [ادِّينِ]

همدارنګه د (کاف) حرف زیر لري چې باید ساکن ونه لوستل شي او زیر دومره اوږ نشي چې (یاء) تری تلفظ شي.

په [الدِّينِ]کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکته کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

په [إِيَّاكَ] کې (یاء) مشدد لوستل کیږي.

په [نَسْتَعِينُ]کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکته کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (نْ) راغلی دی.

اهدِنَــا الصِّرَاطَ الْمُستَقِيمَ

د (هاء) حرف د ستوني له اخري برخې څخه را وځي مګر د (حاء) حرف د ستوني له وسط څخه راځي ، (هاء) به د (حاء) په څیر نه ادا کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (صاد ، طاء) په حروف کې د استلاء صفت دی چې لوړ ، اوچت او ډک ادا کیږي یعنی د ادا کولو په وخت کې د ژبې بیخ پورته تالو ته لوړیږي د لوړیدو له کبله دا توري ډک تلفظ کیږي ، د استعلاء صفت لرونکي حروف دا دي(**خُصَّ ضَغطٍ قِظ**.)

په [الصِّرَاطَ] کې لام نه لوستل کیږي (صاد) چې شمسي حرف دی مشدد لوستل کیږي.

د (قاف) حرف هرکله چې د ژبی پای له نرم تالو سره ولګیږي د "ق" توری ادا کیږي.

د (کاف) مخرج د لوی (قاف) مخرج سره نږدې لږ د خولې طرف دی ، په (قاف) کې د استعلاء صفت دی چې اوچت تلفظ کیږي مګر په (کاف) کې د استفال صفت دی چې ټیټ لوستل کیږي.

په [المُستَقِیم] کې هم د وقف په صورت د سکون له کبله عارض مد دی.

صِرَاطَ الَّذِینَ أَنعَمتَ عَلَیهِمْ

په (صاء ،طاء) حروفو کې د استعلاء صفت دی ډک تلفظ کیږي.

[الَّذِینَ] کې د لام حرف مشدد لوستل کیږي.

په [أَنعَمتَ] د (نْ) او (مْ) حروف ښکاره لوستل کیږي ځکه چې ادغام او اخفاء پکې نشته ، بلکې د ساکن نون اظهار او د ساکن میم اظهار شفوي دی.

غَیرِ المَغضُوبِ عَلَیهِمْ وَلاَ الضَّالِّینَ

د (غ) حرف د ستوني له اولې برخې څخه راوځي ، اوچت او ډک لوستل کیږي.

د (ضاء) حرف :کله چې د ژبې اړخ د ښي طرف یا چپ طرف د پاسنیو اضراس (د ژامې) غاښونو سره ولګول شي د ضاد حرف ادا کیږي او د ضاد په حرف کې د استعلاء صفت دی لوړ او ډک تلفظ کیږي.

په [عَلَیهِمْ] کې ساکن میم کې اظهار تر سره کیږي څرګند او ښکار لوستل کیږي.

په [وَلاَ الضَّالِّینَ] د ضاد د تشدد په وجه (الف ،لام) دواړه نه ادا کیږي او ضاد مشدد لوستل کیږي.

په [الضَّالِّینَ] کې د الف حرف د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي ځکه چې مثقل حرفي لازم مد دی د حرف مد (الف) وروسته سکون په مشدد ډول چې د (لام) حرف دی راغلی دی.

په [لِّین] کې هم د وقف له کبله عارض مد دی چې د یاء حرف د دوو ، څلورو یا شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي.

د تجوید ورستی درس – د تلاوت طریقې

د تلاوت طریقې څلور دي:

۱ –ترتیل :عبارت د هغه تلاوت څخه دی چې په ډیر اطمینان سره وشي د تجوید احکام پکې مراعات کړ شي اوهرحرف په خپل مخرج کې سره له صفته ادا شي او د هغه په معنی کې تدبر او فکر وشي.

۲ –حدر :عبارت دهغه تلاوت څخه دی چې سرعت یې زیاد مګر ټول حروف په خپلومخرجونو کې ادا شي او د تجوید ټول احکام مراعات شي چې دغه ډول تلاوت په تراویحوکی کیږي داسی نه لکه نن سبا چې زمونږپه مملکت کې دروژی مروج ختمونه کیږی چې نه یې اخفا معلومیږي اونه یې اظهار، نه یې وقف معلومیږي اونه یې وصل اونه څوک ورباندی پوهیږي اوبیا وایی چې ما حدر وویل داسی کول پکارندي الله تعالی دمونږ اودغه قاري صاحبانوته هدایت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ –تدوير :هغه تلاوت ته وايي چې نه ډېر تيزاونه ډېر ورو وي بلکه دترتيل اوحدر په مابين کې وي چې دا ډول تلاوت په روزانه ګردان يا تلاوت کې کيږي.

۴ –تحقيق :هغه تلاوت ته وايي چې ډيرپه کراره سره وشي يعنى دهرحرف حق دتجويد داحکامو مطابق اداشي اودهرنوع زيادت اونقصان څخه پاک وي

علم القراءات

تعريف :

القراءات جمع قراءة ده چې له مصدر د قرأ، يقرأ، قرانا څخه دى په معنى د لوستلو يا جمع کولو.

په اصطلاح کې علم قراءات هغه علم دى چې د قرآنکريم د الفاظو د ادا کولو څخه بحث کوي.

د جناب نبى اکرم صلى الله عليه وسلم څخه اووه قسمه او په ځينو رواياتو کې لس قسمه قرآءات ثابت شوى دي، د ابن عباس رضى الله عنه نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

»أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ «(بخارى:۳۲۱۹).

ژباړه: جبريل (اول) ما ته يو ډول قرائت را وښود، ما له هغه څخه وغوښتل چې ما ته نور قرآءات هم را وښيي، تر دې چې اوه قرائت ته ورسيدل.

د [سبعة احرف] په منعى کې د علماؤ اقوال:

امام سيوطي په علوم القرآن کې ويلي دي چې په دې باره کې د علماؤ څلويښت اقوال دي چې بيا يې ځينې مشهور اقوال په لاندې ډول بيان کړي دي:

۱ –په دې کې مشکل دا دى چې معنى يې نه څرګنديږي ځکه لفظ د حرف چې دى شامليږي حروف هيجاء لره او حرف په يوازې توګه څه معنى نلري.

۲ –ددې څخه په حقيقت کې اووه عدد مراد نه دى بلکې ددې څخه مراد آساني او توانايي ده.

۳ –ددې څخه مراد اووه قراءات دي.

۴ –ددې څخه مراد اووه لهجې دي چې معنى يې متفقه مګر په نحوي او لفظي ډول فرق لري لکه: أقبل، وتعالَ، وهلمّ، وعجّل، وأسرِعْ، و عن أُبَيٍّ

۵ –ددې څخه مراد د تلاوت پر مهال د نطق کيفيت دى لکه: ادغام، اظهار، تفخيم او ترقيق، اشباع، مد او قصر، تشديد او تخفيف او تليين او تحقيق.

۶ –او ددې څخه د عربي اوه ژبې مراد دي کوم چې د عربي فصح ژبې دي. (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۹۳).

علوم القرآن الاکاديمية الاسلامية ليکي:

قول جمهور أهل الفقه والحديث: المراد بالأحرف السبعة، سبع لغات من لغات العرب تختلف في اللفظ وتتفق في المعنى، هو ما يسميه العلماء بالمترادف. المترادف، يعني اللفظة تختلف ولكن المعنى واحد.

ژباړه: د اهل فقه او حديث جمهور قول دا دى چې: د حرف السبعة څخه مراد د د عربو د ژبو څخه اووه ژبې يا اووه لهجې دي چې معنى يې يو شان مګر په لفظ کې فرق لري کوم چې هغه ته علماء مترادف وايي، مترادف داسې چې: معنى يې يوه مګر الفاظ يې مختلف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قرآئت د اختلاف حکمت

۱ –د امت د پاره تسهیل، آساني او تخفیف.

۲ –د قرآنکریم او اسلامي امت عزت او شرف چې بل هیڅ آسماني کتاب په څو قراءاتو نه دی نازل شوی.

۳ –د قراءات په تفاوت کې تحقیق او څېړنه او په دې باندې د اجر حاصلېدل.

۴ –د قرآنکریم لوړ اعجاز.

۵ –د الله سبحانه وتعالی د کلام د اسرارو اظهار.

(مختصر أتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۷).

تنبه:

أن النبي ﷺ نهى عن الجدال والخصام والتنازع في القرآن بشأن الأحرف السبعة، لأن كل حرف منها إنما هو منزل من الله – سبحانه وتعالى–، وإن إنكار أي شيء منها هو إنكار للقرآن، ولذلک قال النبي –ﷺ: ﴿إن القرآن أنزل على سبعة أحرف﴾ في بعض الروايات ﴿فلا تماروا في القرآن، فإن المراء فيه كفر﴾ ولذلک كان النبي ﷺ يحذر تحذيراً شديداً من المراء والجدال والخصام في القرآن، هذه نسلم بها ونؤمن بها، ولو لم تضح لنا الآن حقيقة الأحرف السبعة؛ إلا أننا نؤمن بهذا المعنى وبهذا الحديث وبهذه الصحة... (علوم القرآن – الاكاديمية الاسلامية.(

ژباړه: نبی صلی الله علیه وسلم په قرآنکریم کې د اوو حروفو په شان کې د جدال او اختلاف کولو څخه منع فرمایلي ده، ځکه د هغه هر حرف د الله تعالی د جانبه نازل شوی دی نو ځکه د هغه د کوم شي څخه انکار اصلاً د قرآن څخه انکار دی، او همدارنګه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: «إن القرآن أنزل على سبعة أحرف» (یقیناً قرآن په اوو حرفو نازل شوی دی)، او په ځینې روایاتو راغلی چې: «فلا تماروا في القرآن، فإن المراء فيه كفر» همدارنګه نبی صلی الله علیه وسلم به د قرآن په باره کې د جدال کولو څخه سخته منع کوله، په دې باندې مونږ ایمان راوړی او دې ته مونږ غاړه ایښې که څه هم مونږ ته اوس د احرف السبعة وضاحت او حقیقت نه دی معلوم خو مونږ په همدې معنی، حدیث او د هغه په صحت ایمان لرو.

د صحابه کرامو مشهور قاریان :

عثمان بن عفان، علی بن ابی طالب، ابی بن کعب، زید بن ثابت، عبدالله بن مسعود، ابو درداء او ابو موسی الأشعری.

د تابعینو مشهور قاریان عبارت وو له: په مکه مکرمه کې عطا، مجاهد، طاووس، عکرمه، ابن ابی ملیکه، عبید بن عمیر او نور.

په مدینه کې سعید بن مسیب، عروه، سلیمان بن یسار، عطاء بن یسار، زید بن اسلم، مسلم بن جندب، عمر بن عبدالعزیز، ابن شهاب الزهری، عبدالرحمن بن هرمز، معاذ او نور.

په بصره کې ابوعالیه، ابو رجاء، نصر بن عاصم، یحیی بن یعمر او حسن.

او په کوفه کې ابن سرین، قتاده، جابر بن زید او نور.

د علم قرائت اووه مشهور ائمه کرام

د تابعینو د دور وروسته د علم قرائت اوه مشهور ائمه کرام په لاندې ډول دي :

نافع المدني، عبد الله ابن كثير المكي، أبو عمرو البصري، عبد الله بن عامر، عاصم الكوفي، حمزة الكوفي او الكسائي الكوفي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ –**نافع المدني** :نوم يې نافع د عبدالرحمن بن ابی نعيم زوی اصلاً د اطفهان چې په (۷۰– ۱۲۰ (کلونو کې يې ژوند کړی دی، د رنګه تور، ښکلي مخ او نيک اخلاقه سړی ؤ چې د استاذانو شمير يې اويا تنو ته رسيږي، په علم قرآئت کې د مدنې منورې د خلکو امام او پشوا وو. د ده څخه د قرآئت روايت ابو موسی، عيسی بن مينا الزرقي مولی بنی زهره، عثمان بن سعيد القبطي مصري روايت کړی دی.

۲ –**ابن کثير** :نوم يې عبدالله د کثير زوی اصلاً د فارس چې په (۴۵–۱۲۰) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په علم قرآئت کې د مکې د خلکو امام وو.

علم قرآئت يې له: عبدالله بن زبير، ابی ايوب انصاري، او انس بن مالک رضی الله عنهم څخه زده کړی دی، او د ده څخه د علم قرآئت روايت: احمد بن محمد بن عبدالله، ابو الحسن البزي، محمد بن عبدالرحمن المخزومي، ابو عمر المکي کړی دی.

۳ –**أبو عمرو البصري** :نوم يې ابو عمرو زيّان چې زوی د علا مازنی دی ،عربي اصله ؤ چې په (۶۸–۱۵۴) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په مکه، مدينه، بصره او کوفه يې قرآئت زده کړی دی.

علم قرآئت يې له: ابو جعفر يزيد بن قعقاع، يزيد بن رومان، شيبة بن نصاح، عبدالله بن کثير، مجاهد بن جبر، حميد بن قيس اعرج مکي ،عبدالله بن ابی اسحاق حضرمي، عاصم بن ابی النجود کوفی، ابوالعاليه رفيع بن مهران رياحی بصري څخه زده کړی دی، او د ده څخه د علم قرآئت روايت: شجاع بن ابی بصير، عباس بن فضل، يحيی بن مبارک يزيدی کړی دی.

۴ –**عبد الله بن عامر** :نوم يې عبدالله زوی د عامر بن يزيد اصلي وطن يې دمشق ؤ چې په (۸–۱۱۸) کلونو کې يې ژوند کړی دی د وليد بن عبدالملک د خلافت په وخت کې د دمشق والي او قاضي ؤ.

علم قرائت يې له: اهل شام قاري صحابي ابی درداء او عثمان رضی الله عنه د شاګرد مغيرة بن ابی شهاب مخزومی څخه زده کړی دی، د ده څخه هشام بن عمار، ابو وليد السلمي الدمشقي، ابو عمرو، عبدالله بن احمد الفهري الدمشقي روايت کړی دی.

۵ –**عاصم الکوفي** :نوم يې عاصم زوی د ابی النجود اسدي چې په (...–۱۲۷) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآئت کې د کوفې د خلکو امام ؤ.

علم قرائت يې له: ابو عبدالرحمن سلمي چې شاګرد د علی بن ابی طالب رضی الله عنه دی، زرّين حبيش د عبدالله بن مسعود شاګرد وو زده کړی دی.

د ده څخه روايت: شعبه، حفص بن سليمان، ابو عمر الاسدي الکوفي کړی دی.

۶ –**حمزة الکوفي** :نوم يې حمزه زوی حبيب بن عمار بن اسماعيل ؤ چې په (۸۰–۱۵۶) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآئت کې د عاصم وروسته د خلکو امام ؤ.

له جعفر بن محمد الصادق څخه يې علم قرائت حاصل کړی دی او د ده څخه خلف بن هشام، ابو عيسی بن خالد روايت نقل کړی دی.

۷ –**الکسائي الکوفي** :نوم يې علي زوی د حمزه ؤ چې په (۱۱۹–۱۸۹) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآئت کې د حمزه الکوفي وروسته د خلکو امام ؤ او په ده باندې د قرائت امامت ختم شوی دی.

علم قرائت يې له: حمزه، ابان بن تغلب، عيسی بن عمر، ابن ابی ليلی څخه حاصل کړی دی او د ده څخه، ابو حارث (الليث بن خالد البغدادي)، حفص بن عمر، ابو عمر الازدي البغدادي النحوي د قرائت روايت نقل کړی دی.

)مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۳.(

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قرآنکريم تعليم او حفظ

د قرآنکريم حفظ او يادول په امت باندې فرض کفايي دي، کچېرې د هغه د حفظ لپاره يو ډله را ولاړه شي د نورو غاړه ورباندې خلاصيږي او که ټول دا کار ترک کړي د ټولو غاړه بنديږي.

او د قرآنکريم دومره زده کړه او يادول چې لمونځ او عباداتو کې هغه ته ضرورت دى فرض عين او د هغه څخه علاوه د قرآنکريم زده کړه فرض کفايي ده او ډير غوره عمل دى، په صحيح روايت کې راغلي :« خيركم من تعلم القرآن و علمه » (د تاسي نه غوره او ښه سړى هغه چې قرآن زده کړي او نور ته يې وښيي.(

او هر چې تجويد د قرآن دى ډير مهم دى، د ابن مسعود رضى الله نه روايت دى چې هغه ويلي: «جودوا القرآن » (لولئ په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل مخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: « من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد » يعني ابن مسعود.

ژباړه: څوک چې دا خوښي چې قرآن داسې ولولي لکه څنګه چې نازل شوى دى پس هغه يې دې د ابن معسود رضى الله عنه په شان ولولي.

الله تعالى ابن مسعود رضى الله عنه ته په تجويد کې اوچت مهارت ورکړى وو.

د قرآنکريم داسې ويل جايز نه دي چې چېرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چيرې چې مد وي هلته قصر کوي او يا په مد کې زياتوالى او کموالى کوي کوم چې د هغه حق دى.

مستحب دى چې قرآنکريم په ښه صوت وويل شي خو په شرط ددې چې د حرف حق ادا شي (حرف د مخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات تغير نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوين حقوق ادا شي او همدارنګه د تجويد نور احکام په نظر کې ونيول شي.

د قرآنکريم د زدکړې درى لارې :

۱ –دا چې قرآنکريم د اجرت پرته د الله تعالى د رضا لپاره خلکو ته ور زده کوي دا عمل لوى اجر لري او دا د پيغمبرانو عليهم السلام عمل دى.

۲ –دا چې قرآنکريم د اجرت په بدل کې خلکو ته ور زده کوي، مختلف فيه دى، خو راجح قول دا دى چې جايز دى.

۳ –دا چې د کوم شرط پرته خلکو ته د قرآنکريم زده کړه کوي کچېرې څوک هغه ته مخکې څه هديه او سوغات ورکړي په اتفاق جايز دى ځکه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم معلم الناس وو خلکو به هغه ته سوغات ورکولو او ده به قبلول.

(مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۱۲).

وصلى الله على سيدنا ومولانا محمد وعلى اله وصحبه اجمعين ومن تبعهم باحسان الى يوم الدين

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library